

Πανεπιστήμιο Κύπρου
Σχολή Μεταπτυχιακών
Σπουδών

Πανεπιστήμιο Κύπρου
Τμήμα Κοινωνικών και
Πολιτικών Επιστημών

Διπλωματική Εργασία

Εαρινό Εξάμηνο 2020 – 2021

**Το οικονομικό αντίκτυπο της πανδημίας του
κορονοϊού και η διαχείριση της οικονομικής
καμψής από την ΕΕ**

Επιβλέπων Καθηγητής: Σταύρος Τομπάζος

Φοιτητής: Χριστοφορίδης Θεόκλητος

Εργασία που υποβλήθηκε στο Τμήμα των Κοινωνικών και Πολιτικών
Επιστημών του Πανεπιστημίου Κύπρου στα πλαίσια του μεταπτυχιακού
προγράμματος των Πολιτικών Επιστημών (με κατεύθυνση την
Ευρωπαϊκή Πολιτική), Λευκωσία.

{Μάιος 2021}

Περιεχόμενα

➤ Εισαγωγή.....	σελ. 3
➤ Η ΕΕ, το περιβάλλον εκτός Ένωσης και το ραντεβού με το μέλλον.....	σελ. 7
➤ Ερευνητικό Ερώτημα.....	σελ. 8
➤ Μεθοδολογία Έρευνας.....	σελ. 9
➤ Πρώτη Ενότητα- Το αντίκτυπο της πανδημίας στις οικονομίες της Ελλάδας, Γαλλίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Ισπανίας και Ολλανδίας.....	σελ. 10
● Ελλάδα	σελ. 11
● Γαλλία.....	σελ. 13
● Γερμανία.....	σελ. 14
● Ισπανία.....	σελ. 16
● Ιταλία.....	σελ. 17
● Ολλανδία.....	σελ. 18
➤ Δεύτερη Ενότητα- Η αντίδραση της ΕΕ.....	σελ. 19
➤ Αρχικές ενέργειες ΕΕ- Πηγές χρηματοδότησης.....	σελ. 20
➤ Νομισματική Πολιτική ΕΕ: Τα προγράμματα Asset Purchase Programme (APP) και Pandemic Emergency Purchase Programme (PEPP).....	σελ. 21
➤ Προσωρινό μέτρο στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης SURE (Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency)..	σελ. 24
➤ Δημοσιονομική πολιτική ΕΕ.....	σελ. 25
➤ Κοινός στόχος ΕΕ: Ανάκαμψη.....	σελ. 26
➤ Ταμείο Ανάκαμψης Next Generation EU (NGEU).....	σελ. 27
➤ Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2021-2027.....	σελ. 28
➤ Μέτρα στήριξης των Επιχειρήσεων.....	σελ. 31
➤ Μέτρα στήριξης της γεωργίας και της αλιείας.....	σελ. 32
➤ Μέτρα στήριξης του τουρισμού και της αεροπορικής δραστηριότητας.....	σελ. 32
➤ Συμπεράσματα- Απόψεις.....	σελ. 33
➤ Βιβλιογραφία.....	σελ. 38

Εισαγωγή

Το 2020 αναμφίβολα αποτελεί ένα έτος που η παγκόσμια κοινή γνώμη επιθυμεί να το αφήσει στο παρελθόν άμεσα- το περιοδικό TIME χαρακτήρισε το 2020 ως την χειρότερη χρονιά στην Ιστορία¹. Η πανδημία του COVID-19 (ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας κήρυξε τον ιό ως πανδημία στις 11/3/2020) αποτέλεσε ένα γεγονός που στιγμάτισε την εποχή μας τόσο με την έντασή της όσο και με το κόστος σε θανάτους. Η ταχεία διάδοση από τα εργαστήρια της Ουχάν (γεγονός για το οποίο διεξάγονται έρευνες για τον τρόπο παραγωγής του και μετάδοσης του) στην Κίνα (κυρίως μετά τον μήνα Μάρτιο) ενός αρκετά μεταδοτικού και θανατηφόρου ιού, σε όλες τις χώρες της γης οδήγησε τις εκάστοτε κυβερνήσεις να υιοθετήσουν εθνικά περιοριστικά μέτρα. Αρκετές επιχειρήσεις είτε αναγκάστηκαν να αναστείλουν την λειτουργία τους, είτε να μειώσουν τις ώρες εργασίας ορισμένων εργαζομένων, είτε να τους οδηγήσουν σε πλήρη αναστολή της εργασίας τους είτε ακόμη και να τους απολύσουν. Παρατηρούμε, όμως, ότι σε ορισμένες χώρες η διάδοση του κορονοϊού ήταν ραγδαία (π.χ. Ιταλία, Ισπανία) και σε άλλες πιο αργή (π.χ. Ελλάδα, Τσεχία), πράγμα που σημαίνει ότι υπήρχαν διαφορετικές περιόδους λήψης περιοριστικών μέτρων. Μπορούμε να καθορίσουμε χονδρικά, λοιπόν, ως το πρώτο κύμα του κορονοϊού την περίοδο Μάρτιο 2020- Μάιο 2020. Τα γεγονότα αυτά μπορούμε να τα συγκρίνουμε με την ισπανική γρίπη του 1918 που κλόνισε την ανθρωπότητα με περισσότερους θανάτους, αλλά με παρόμοια μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης.

Η πανδημία του COVID-19 και τα περιοριστικά μέτρα που ελήφθησαν από τα κράτη είναι τα πλέον επίκαιρα θέματα τα οποία αναλύονται καθημερινά από υπουργούς, υφυπουργούς, αρμόδια άτομα για την προστασία των πολιτών, ΜΜΕ, λοιμωξιολόγους και μπορούν να χωριστούν σε 4 κατηγορίες: 1) υγειονομικά θέματα, 2) κοινωνικά ζητήματα, 3) οικονομικά προβλήματα και 4) πολιτικά θέματα. Και στις τέσσερις περιπτώσεις παρατηρούμε ολέθρια αποτελέσματα, με πιο ολέθριο από όλα τις καθημερινές απώλειες ζωών στις πολύπαθες και πολυδοκιμαζόμενες Μονάδες Εντατικής Θεραπείας²- χωρίς αυτό να αναιρεί την ύπαρξη θανάτων εκτός των μονάδων. Τα εθνικά συστήματα υγείας έφτασαν σε ορισμένες περιπτώσεις στα όριά τους, κρούοντας τον κώδωνα του κινδύνου για περισσότερες ενισχύσεις από τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Τα εθνικά συστήματα υγείας ορισμένων χωρών ήταν αρκετά απροετοίμαστα, όπως παρατηρούμε π.χ. από τις ελεύθερες κλίνες ΜΕΘ (για παράδειγμα, το ποσοστό των ΜΕΘ στην Ιταλία και στην Ισπανία δεν φτάνουν αθροιστικά το ποσοστό των ΜΕΘ της Γερμανίας -ούτε καν του Λουξεμβούργου- ανά 100.000 πολίτες³). Οι εικόνες που έρχονται από την Ιταλία, με τις μεταφορές των φερέτρων με στρατιωτικά οχήματα από το Μπέργκαμο σε άλλες περιοχές της χώρας για την ταφή των πτωματών, ήταν όντως πάρα πολύ συνταρακτικές. Ακόμη, το μέτρο του κατ' οίκον περιορισμού δημιούργησε αρνητικά συναισθήματα στους απανταχού πολίτες του κόσμου και για αυτόν τον λόγο, παρατηρούμε την δημιουργία αντιδραστικών κινημάτων στην υφιστάμενη κατάσταση. Όμως, από την άλλη πλευρά, υπήρχαν ορισμένα γεγονότα που συσπειρωσαν την ελπίδα της παγκόσμιας κοινής γνώμης. Για παράδειγμα, η μοναδική συναυλία του Αντρέα Μποτσέλι στο Ντουόμο του Μιλάνου⁴ και οι εικόνες με τους ιταλούς πολίτες να

¹2020 Tested Us Beyond Measure. Where Do We Go From Here?, Stephanie Zacharek, 5 December 2020, TIME, <https://time.com/5917394/2020-in-review/>

² The shocking centre of the COVID-19 crisis, Sky News, <https://www.youtube.com/watch?v= J60fQr0GWo>

³ Statista, Niall McCarthy, <https://www.statista.com/chart/21105/number-of-critical-care-beds-per-100000-inhabitants/>

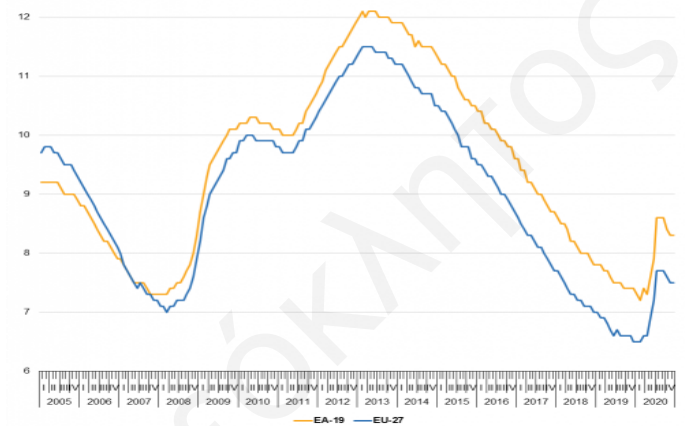
⁴ Andrea Bocelli: Music For Hope - Live From Duomo di Milano, 12 April 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=huTUOek4LgU>

τραγουδούν από τα μπαλκόνια τους, στις γειτονίες τους, συσπείρωσαν τις ελπίδες όλου του κόσμου, ότι όλο αυτό το σκηνικό κάποτε θα τελειώσει. Δεν πρέπει να ξεχνάμε, ακόμη, και το γεγονός ότι οι κυβερνήσεις, στο μέτρο που μπορούσαν, στήριξαν κυρίως οικονομικά όσους πλήττονταν από την κατάσταση αυτή. Ακόμη, θα ήταν λάθος να παραλείψουμε τον παγκόσμιο αγώνα που δόθηκε για την εύρεση του εμβολίου για τον περιορισμό της νόσου και τα ποσά που δαπανήθηκαν για την έρευνα αυτή.

Λόγω των μέτρων αυτών, πρέπει να σημειώσουμε ότι οι επιχειρήσεις και οι πολίτες κατάφεραν όλο αυτό το διάστημα να εφοδιαστούν περισσότερο με τα απαραίτητα προϊόντα (αντισηπτικά χεριών, μάσκες προστασίας), τα κράτη να δημιουργήσουν αρκετές κλίνες ΜΕΘ και να προσλάβουν το απαραίτητο προσωπικό. Τα κρούσματα, πλησιάζοντας το καλοκαίρι του 2020, μειώθηκαν σε όλες τις χώρες σχεδόν. Πλέον οι χώρες, η μία μετά την άλλη, αίρουν τα περιοριστικά μέτρα. Οι πολίτες πλέον δεν υπόκεινται σε κάποιον περιορισμό και αρχίζουν δειλά δειλά να κάνουν τον απολογισμό τους. Παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει η ίδια κινητικότητα πολιτών για διακοπές και για ταξίδια το διάστημα του καλοκαιριού, έχοντας υπόψη τα στοιχεία από το Eurocontrol⁵- εν γένει η αεροπορική

δραστηριότητα δεν επανήλθε στα προ πανδημίας επίπεδα ακόμα και με την άρση όλων των μέτρων. Οι επιχειρήσεις ανοίγουν η μία μετά την άλλη και οι εργαζόμενοι πλέον επιστρέφουν στις εργασίες τους. Οι εποχιακές δουλειές ανοίγουν κακήν κακώς, ούτως ώστε να σώσουν ό,τι σώζεται. Δεν μπορούμε να πούμε, όμως, με σιγουριά ότι έγιναν οι απαραίτητες προσλήψεις, επειδή δεν παρατηρούμε ιδιαίτερη μείωση στα ποσοστά ανεργίας. Ορισμένες επιχειρήσεις προτιμούν να μείνουν υποστελεχωμένες, άλλες επιχειρήσεις αναγκάζονται σε δανεισμό για να μπορέσουν να τα βγάλουν πέρα και άλλες δεν ανοίγουν καθόλου. Με βάση έκθεση της Eurostat, τα επίπεδα ανεργίας συνέχισαν να έχουν αυξητικές τάσεις το 2^ο και το 3^ο τρίμηνο του 2020⁶. Τα κράτη καλούνται να προβούν στον δικό τους απολογισμό και να αναλάβουν δράση για την άμεση ανάκαμψη της οικονομίας, η οποία έχει υποστεί ιδιαίτερες πιέσεις- για παράδειγμα οι εισαγωγές και οι εξαγωγές στην ΕΕ υπέστησαν σοβαρότατο

Unemployment rates EU-27, EA-19, seasonally adjusted, January 2005 - December 2020

Source: Eurostat (online data code: une_rf_m)

eurostat

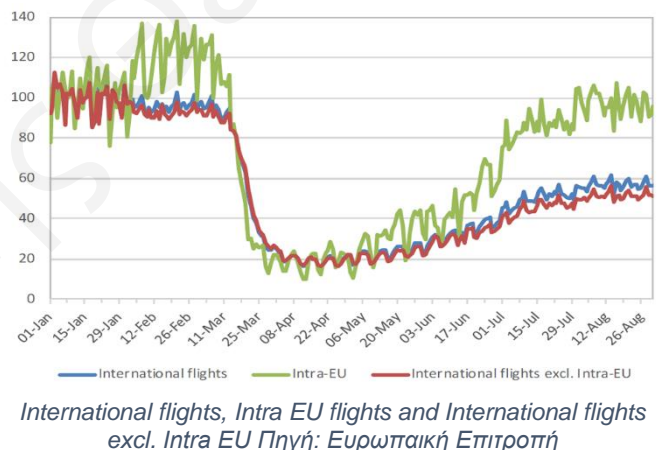
Ποσοστά Ανεργίας στην ΕΕ και την ευρωζώνη ανά τρίμηνο, 2005-2020, Πηγή: Eurostat

⁵ Σε σχέση με το έτος 2019, οι πτήσεις μειώθηκαν τον Ιούνιο του 2020 κατά 79%, τον Ιούλιο του 2020 κατά 61% και τον Αύγουστο του 2020 κατά 51%. Πρέπει να σημειώσω εδώ και την θεαματική μείωση των πτήσεων τους μήνες Απρίλιο και Μάιο (σε σχέση με το 2019), κατά 88% και 86% αντίστοιχα. Επίσης, τα σενάρια που παραθέτει η συγκεκριμένη ιστοσελίδα για το πρώτο εξάμηνο του 2021, συνεχίζουν να κάνουν λόγο για αρνητικά ποσοστά πτήσεων. Πηγή: Eurocontrol, <https://www.eurocontrol.int/covid19>.

⁶ Euro area unemployment at 8.3%, Eurostat, 1 February 2021, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11562919/3-01022021-AP-EN.pdf/db860f10-65e3-a1a6-e526-9d4db80904b9>

πλήγμα. Στην προσπάθεια αυτή πρέπει να εξαντληθούν όλα τα πιθανά μέσα που διαθέτουν. Και στην περίπτωση μας, η ΕΕ οφείλει να δημιουργήσει τα μέσα αυτά.

Η άποψη ότι "όλα έχουν τελειώσει" διαψεύστηκε άμεσα, από ένα δεύτερο κύμα του κορονοϊού πολύ μεγαλύτερο σε ένταση και σε θανάτους. Μπορούμε να καθορίσουμε χρονικά αυτή την περίοδο από τον Σεπτέμβριο του 2020 (όπου και παρατηρείται μια ραγδαία αύξηση των κρουσμάτων και των θανάτων στις πλείστες χώρες) μέχρι ακόμη και σήμερα, δηλαδή τον Ιανουάριο του 2021 (όπου τα κρούσματα ανά χώρα έχουν μειωθεί σχετικά, αλλά βρίσκονται σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα και πάλι). Στο σημείο αυτό πρέπει να καταγράψουμε δύο γεγονότα, ένα θετικό και ένα αρνητικό. Το θετικό γεγονός είναι η ανάπτυξη αποτελεσματικών εμβολίων για τον ιό από τις φαρμακοβιομηχανίες της Pfizer⁷ και της Moderna⁸ τα οποία έχουν ελεγχθεί και έχουν λάβει έγκριση από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Φαρμάκων. Η είδηση αυτή λειτούργησε ευεργετικά για τους πολίτες ανά τον κόσμο. Στην πορεία, ακόμη, βλέπουμε και άλλες εταιρείες να δραστηριοποιούνται στην εξαγωγή αποτελεσματικών εμβολίων κατά του κορονοϊού, όπως για παράδειγμα η AstraZeneca, η Johnson & Johnson. Για την ομαλή, όμως, μετάβαση στην κανονικότητα, όσο το δυνατόν το γρηγορότερο, απαιτούνται τρία ακόμα συστατικά: 1) η άμεση παραγωγή των εμβολίων, 2) η άμεση διάδοση των εμβολίων στις χώρες και 3) η κατάρτιση εθνικών σχεδίων για την άμεση χρήση των εμβολίων. Το αρνητικό γεγονός, όμως, και το οποίο είναι αδύνατον να παραβλέψουμε είναι η μετάλλαξη του κορονοϊού, την οποία την παρατηρούμε στο κυρίως στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Νότια Αφρική. Οι μεταλλάξεις του ιού, όπως αναφέρουν ειδικοί επιστήμονες σε εκθέσεις τους^{9,10,11}, είναι πολύ πιο μεταδοτική (κυρίως η μετάλλαξη του ιού στην Νότια Αφρική¹²) και πιθανόν πιο θανατηφόρα (κυρίως η μετάλλαξη του ιού στο Ηνωμένο Βασίλειο όπως αναφέρει ο Υπουργός Υγείας Matt Hancock¹³). Έχοντας υπόψη και αυτές τις δύο παραμέτρους, αναμένουμε να δούμε πόσο πιο γρήγορα θα ανταπεξέλθει η ανθρωπότητα σε αυτή την δοκιμασία και αν είναι εφικτό με λιγότερες ανθρώπινες απώλειες. Είναι ένα

⁷ EMA recommends first COVID-19 vaccine for authorisation in the EU, EMA, 21 December 2020, <https://www.ema.europa.eu/en/news/ema-recommends-first-covid-19-vaccine-authorisation-eu>

⁸ EMA recommends COVID-19 Vaccine Moderna for authorisation in the EU, EMA, 6 January 2021, <https://www.ema.europa.eu/en/news/ema-recommends-covid-19-vaccine-moderna-authorisation-eu>

⁹ Covid-19: What new variants are emerging and how are they being investigated?, Elisabeth Mahase, The BMJ, 18 January 2021, <https://www.bmj.com/content/372/bmj.n158.full>.

¹⁰ Introduction of the South African SARS-CoV-2 variant 501Y.V2 into the UK, Julian W. Tang, Oliver T.R. Toovey, Kirsty N. Harvey, and David D.S. Hui., 17 January 2021, US National Library of Medicine National Institutes of Health, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7813514/>

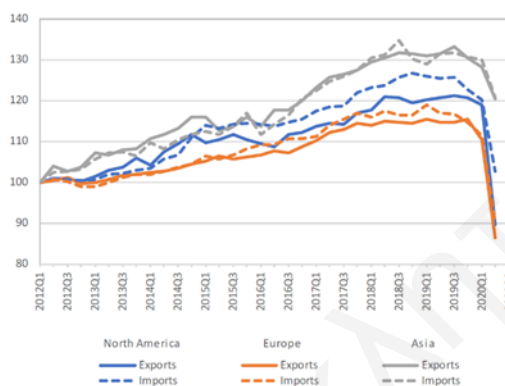
¹¹ Preliminary risk analysis of the spread of new COVID-19 variants from the UK, South Africa and Brazil, Shengjie Lai, Jessica Floyd, Andrew Tatem, University of Southampton, 18 January 2021, https://www.worldpop.org/resources/reports/risk_analysis_covid19/Preliminary_risk_analysis_of_the_spread_of_new_COVID-19_variants_updated.pdf

¹² SARS-CoV-2 501Y.V2 escapes neutralization by South African COVID-19 donor plasma, US National Library of Medicine National Institutes of Health, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7836116/>

¹³ Covid: Matt Hancock on 'new variant' of Coronavirus, BBC News, 14 December 2020, <https://www.bbc.com/news/av/uk-politics-55304340>

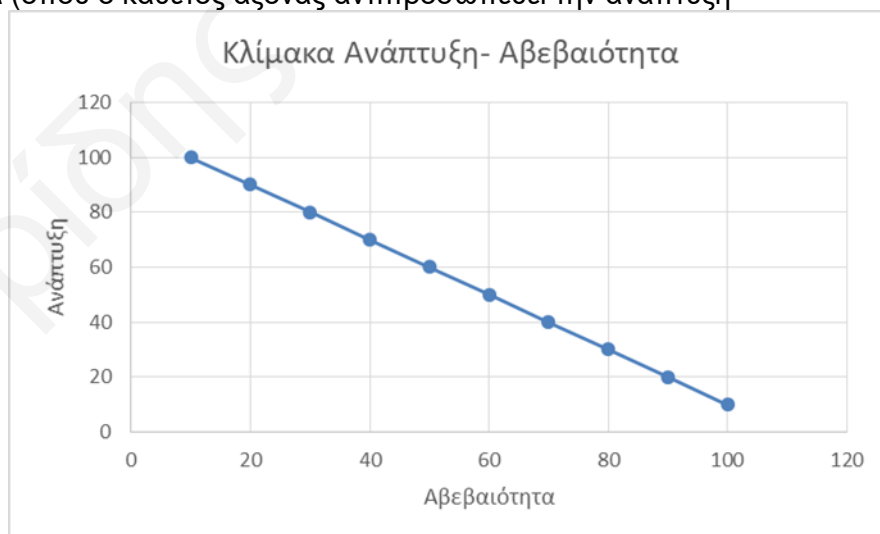
στοίχημα το οποίο οφείλουμε να το κερδίσουμε.

Ωστόσο αυτή η διπλωματική εργασία δεν έχει σαν απώτερο σκοπό να περιγράψει την υγειονομική και κοινωνική κρίση που προκάλεσε η πανδημία και τα περιοριστικά μέτρα. Η εργασία αυτή θα εστιάσει κυρίως στην οικονομική διάσταση της πανδημίας και το πώς επηρεάστηκαν οι εθνικές οικονομίες των χωρών της ΕΕ και της ευρωζώνης ειδικότερα. Είναι σημαντικό να καταγράψουμε πως δεν πρόκειται για μια κρίση που ξεκίνησε από ενδο-οικονομική βάση, αλλά είναι απότοκο των περιοριστικών μέτρων και μιας ιδιόρρυθμης και διαφορετικής κρίσης. Η αναζωπύρωση της πανδημίας, ιδιαίτερα του δεύτερου κύματος από τα μέσα του Σεπτεμβρίου, αυξάνει την αβεβαιότητα ως προς την ένταση και την χρονική διάρκεια των μέτρων- και βέβαια όσο τα εμβόλια δεν παράγονται και διανέμονται με ικανοποιητικούς ρυθμούς. Η αβεβαιότητα αυτή, σε συνδυασμό με τα γενικευμένα μέτρα, οδηγούν την ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομία σε βαθύτερη ύφεση. Και όσο η αβεβαιότητα θα αναζωπυρώνεται, τόσο η ανάκαμψη και η ανάπτυξη θα καθυστερούν.

Εισαγωγές και Εξαγωγές ΕΕ, ΗΠΑ και Ασία, Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Όπως παρατηρούμε στο γράφημα (όπου ο κάθετος άξονας αντιπροσωπεύει την ανάπτυξη και ο οριζόντιος την αβεβαιότητα) όσο η αβεβαιότητα για την πορεία της πανδημίας είναι μεγάλη, τόσο αδύνατο είναι να συζητούμε για την ανάκαμψη και την ανάπτυξη- οπότε θα είναι και αδύνατο να θέσουμε χρονικά όρια. Όσο όμως η αβεβαιότητα θα μειώνεται, τόσο πιο σίγουροι θα είμαστε ότι η πανδημία και η ύφεση τελειώνουν και θα μπορούν να τεθούν τα χρονικά περιθώρια για την ανάκαμψη και την ανάπτυξη. Επίσης, όπως

Γράφημα Ανάπτυξη- Αβεβαιότητα

διαφαίνεται, η αβεβαιότητα θα επισκιάσει και το πρώτο εξάμηνο του 2021 όσο ο εμβολιασμός του γενικού πληθυσμού κωλυσιεργεί.

Από οικονομικής πλευράς, ο υπέρμετρος δανεισμός- στον οποίο προβαίνουν τα περισσότερα κράτη του κόσμου, και ιδιαίτερα τα κράτη του δυτικού κόσμου, για να επουλώσουν τα κενά που δημιουργήθηκαν από την μείωση της οικονομικής δραστηριότητας- οδηγεί και σε υπέρμετρα αντίστοιχα χρέη, τα οποία αργά ή γρήγορα τα κράτη οφείλουν να αποπληρώσουν. Τα χρέη που επωμίζονται τα κράτη, αυτό το διάστημα (το οποίο διάστημα δεν έχει ακόμα τελειώσει την στιγμή που γράφεται η διπλωματική αυτή), θα μπουν στο επίκεντρο της οικονομικής τους πολιτικής στο υπόλοιπο αυτής της δεκαετίας. Η νέα εποχή χρεών είναι προ των πυλών και αναμένεται να δράσει ως Αρμαγεδδών στις μικρές, κλειστές, μη αναπτυγμένες οικονομίες, οικονομίες που βρίσκονται πολύ πίσω στο

παγκόσμιο αναπτυξιακό μοντέλο. Όσο η αβεβαιότητα υπάρχει, τόσο τα περιοριστικά μέτρα θα παρατείνονται και τα χρέη θα διογκώνονται.

Οι κεντρικές τράπεζες (ECB, Federal Reserve, Bank of England) προέκριναν πως πρέπει να αναλάβουν πρωτοβουλίες για τον περιορισμό μιας τόσο απρόβλεπτης οικονομικής συγκυρίας η οποία θα επηρεάσει ολόκληρο τον κόσμο. Βέβαια, αυτήν εδώ την πρωτοβουλία την έχουμε συναντήσει, όχι και τόσο μακριά χρονικά: στα χρόνια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007- 08 με την κατάρρευση της Lehman Brothers και τους αλυσιδωτούς κραδασμούς που είχε το γεγονός αυτό στις κρατικές οικονομίες και στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Εκείνη την χρονική περίοδο, οι εθνικές τράπεζες αναγκαστηκαν για ακόμη μια φορά να προβούν σε γενναίες πολιτικές (άλλες με θετικό πρόσημο, άλλες με αρνητικό, άλλες με ολέθριο), που συνεχίζονται ακόμη και μέχρι σήμερα (όπως για παράδειγμα η ποσοτική χαλάρωση στην ΕΕ), για την εξασφάλιση της απαραίτητης και επαρκούς ρευστότητας στις αγορές με χαμηλό κόστος δανεισμού. Σε αντίθετη περίπτωση, το αντίκτυπο της όλης δυσπραγίας θα ήταν βαρύ για αυτές και για τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Στόχος είναι η σταθεροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας και κατανάλωσης στην προ-πανδημίας βάση, ούτως ώστε να μπορούν οι εκάστοτε οικονομικές βοήθειες (ή “διευκολύνσεις”) να αποκατασταθούν σταδιακά.

Στόχος λοιπόν της εργασίας είναι να αναλύσει τις οικονομικές επιπτώσεις της κρίσης σε ορισμένες εθνικές οικονομίες, την νομισματική και δημοσιονομική πολιτική αντίδραση της ΕΕ και της ΕΚΤ στην προσπάθεια τους να ομαλοποιήσουν την κατάσταση αυτή. Θα εστιάσω σε 6 χώρες (Ισπανία, Ιταλία, Γαλλία, Ελλάδα, Γερμανία και Ολλανδία) για να παρατηρήσω το αντίκτυπο της πανδημίας στους οικονομικούς δείκτες των επιλεγμένων χωρών. Είναι σημαντικό να παρακολουθήσουμε την πορεία των χωρών που είχαν αρχίσει να ανακάμπτουν από την προηγούμενη χρηματοπιστωτική κρίση (όπως για παράδειγμα η Ελλάδα, η Ισπανία) και την πορεία των ισχυρών και σταθερών οικονομιών της ΕΕ (όπως για παράδειγμα η Γερμανία, η Γαλλία). Στην εργασία αυτή θα επικεντρωθώ τόσο στις αποφάσεις της ΕΕ και της ΕΚΤ, όσο και στις εθνικές δημοσιονομικές αποφάσεις που ελήφθησαν. Θα αναπτύξω τα ζητήματα του Ταμείου Ανάκαμψης και του νέου Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου 2021-2027. Θα καταγράψω τις συμπληρωματικές δράσεις της ΕΕ στις πολιτικές που εφαρμόζουν οι κυβερνήσεις των κρατών μελών. Στο τέλος της εργασίας θα καταγράψω τις απόψεις και τις θέσεις μου εφ' όλης της εργασίας.

Η ΕΕ, το περιβάλλον εκτός Ένωσης και το ραντεβού με το μέλλον

Πέρα από την πανδημία, η ΕΕ, την τρέχουσα περίοδο, καλείται να επιληφθεί και άλλων ανοιχτών ζητημάτων. Πρόκειται για ένα ιστορικό σταυροδρόμι που έχει επιρροή σε όλες τις χρονικές περιόδους: παρόν, παρελθόν και μέλλον. Καλείται αυτήν την δύσκολη περίοδο να αναθεωρήσει πολλές από τις μέχρι πρότινος πρακτικές της (παρελθόν), να τις εφαρμόσει αυτό το διάστημα για την εξομάλυνση των οικονομικών συνεπειών σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά (παρόν) και να θέσει τα θεμέλια για την ομαλή επιστροφή στην προ-πανδημίας οικονομικά δεδομένα (μέλλον). Σε αυτά τα στάδια η ΕΕ πρέπει να διατηρήσει την εσωτερική της συνοχή και την εξωτερική της ισχύ σε ένα περιβάλλον όλο και πιο απρόβλεπτο. Οι εκλογές στην ΗΠΑ, οι μελλοντικές σχέσεις ΗΠΑ- Κίνας, ΗΠΑ- ΕΕ, ΕΕ- Ρωσίας, ΕΕ- Ηνωμένου Βασιλείου, η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ και η νέα εμπορική συμφωνία, η κατάσταση στην Λιβύη, στην Κριμαία, στην Λευκορωσία, οι συνεχιζόμενες προκλήσεις της Τουρκίας, η νέα πενταμερής για την Κύπρο, το μεταναστευτικό ζήτημα και οι μεταναστευτικές ροές, είναι ορισμένα από τα ζητήματα που θα επηρεάσουν την ΕΕ παράλληλα με την πανδημία- από γεωπολιτικά μέχρι οικονομικά και

επενδυτικά. Οι θεσμοί της ΕΕ καλούνται να αντιμετωπίσουν τις παραπάνω προκλήσεις με επάρκεια και με σεβασμό στους νόμους, τις αποφάσεις και τις θέσεις της Ένωσης.

Ερευνητικό Ερώτημα

Η πανδημία του COVID-19, τουλάχιστον από την προσωπική μου οπτική, μπορεί να αναλυθεί σε 4 θεματικές ενότητες: 1) υγειονομική, 2) κοινωνική, 3) οικονομική και 4) πολιτική. Η υγειονομική ενότητα αφορά κυρίως τον ίδιο τον ιό COVID-19, τους θανάτους και τα κρούσματα δηλαδή από τον ιό αυτό. Η υγειονομική κρίση αναμένεται να λήξει με την έγκαιρη παραγωγή εμβολίων, την άμεση διάδοση τους στο ευρύ κοινό και τον εμβολιασμό του πληθυσμού. Η κοινωνική ενότητα της πανδημίας αφορά τα περιοριστικά μέτρα που λαμβάνουν τα κράτη, τα οποία έχουν άμεσο αντίκτυπο σε όλους σχεδόν τους πολίτες (εργαζόμενους, μη εργαζόμενους, μαθητές, φοιτητές) στερώντας τους βασικές δραστηριότητες της καθημερινότητας τους. Τα κοινωνικά αντίκτυπα της πανδημίας αναμένεται να πάψουν να υφίστανται λαμβάνοντας υπόψη δύο μεταβλητές: 1) τον έγκαιρο εμβολιασμό των πολιτών και 2) την πλήρη άρση και του τελευταίου περιοριστικού μέτρου. Οπότε η ενότητα αυτή είναι άμεσα συνυφασμένη με την υγειονομική κατάσταση στην εκάστοτε χώρα. Η πολιτική ενότητα αφορά τις πολιτικές που ακολουθούν οι κυβερνήσεις σε ολόκληρο τον κόσμο, μιας και αυτές κατέχουν στα χέρια τους κάθε νομοθετική και εκτελεστική εξουσία και άρα καλούνται να επιλύσουν μια σειρά ζητημάτων- όπως π.χ. σκληρά ή μη σκληρά περιοριστικά μέτρα. Είναι η ενότητα που αποτελεί την κινητήρια μηχανή και η οποία καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις υπόλοιπες ενότητες. Άφησα εσκεμμένα τελευταία την οικονομική ενότητα, μιας και είναι αυτή με την οποία θα ασχοληθώ στην παρούσα εργασία. Θεώρησα σημαντικό να ασχοληθώ με την οικονομική διάσταση της πανδημίας μιάς και είναι αυτή που θα απαιτήσει περισσότερο χρόνο –σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ενότητες- ούτως ώστε να επέλθει μια υποτυπώδης “κανονικότητα¹⁴”. Παράλληλα, είναι σημαντικό να επινοηθούν και τα κατάλληλα οικονομικά μέσα τα οποία θα συμβάλουν στην ολική “επιστροφή της κανονικότητας”.

Ως “αντίδραση της ΕΕ” έχω ορίσει όλα τα μέτρα¹⁵ που λαμβάνονται σε ενωσιακό επίπεδο από την ΕΕ για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που προέκυψαν από την πανδημία του κορονοϊού. Ως “οικονομικές πολιτικές” έχω ορίσει τις παρεμβάσεις της ΕΕ και των κρατών μελών στους διάφορους τομείς μιας οικονομίας ενός κράτους: στον δημοσιονομικό τομέα, στην νομισματική πολιτική, στις μακροπολιτικές και διαρθρωτικές πολιτικές, στο αναπτυξιακό μοντέλο. Η επιλογή της ΕΕ ήταν συνειδητή. Καταρχάς, η ΕΕ αποτελεί ένα μοναδικό παράδειγμα περιφερειακής δύναμης με διακυβερνητικά χαρακτηριστικά και στην οποία είναι ενσωματωμένες οικονομίες διαφορετικών μεγεθών. Οι αποφάσεις και οι θέσεις της Ευρώπης αποτελούνται από ένα κράμα εθνικής και τεχνοκρατικής οπτική (βλ. νεολειτουργισμός)- οι κοινοτικές οδηγίες ενσωματώνονται στις εθνικές στρατηγικές. Έπειτα από διαβουλεύσεις, και πάντα βάσει των Ευρωπαϊκών Συνθηκών και αποφάσεων, οι Ευρωπαϊκοί θεσμοί χαράσσουν την πολιτική τους στους διάφορους τομείς της καθημερινότητας με ορίζοντα το μέλλον. Το διάστημα αυτό της πανδημίας, παρατηρούμε ορισμένες αστοχίες στην Ευρωπαϊκή πολιτική- π.χ. στην προμήθεια των εμβολίων. Επίσης, παρατηρούμε και ανοιχτές διαφωνίες στην εφαρμογή των πολιτικών της Ένωσης (βλ. βέτο Ουγγαρίας και Πολωνίας στον Ευρωπαϊκό προϋπολογισμό και το Ταμείο Ανάκαμψης με αφορμή τον ευρωπαϊκό μηχανισμό για το κράτος δικαίου). Το Next Generation EU αποτελεί τον κυριότερο οικονομικό μηχανισμό που έχει επινοηθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή- σε συμφωνία με τα κράτη μέλη- για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας και εμπεριέχει σημαντικές δέσμες κοινοτικών

¹⁴ Ως “κανονικότητα” ορίζω την προ-πανδημίας εποχή σε όλα τα επίπεδα.

¹⁵ Στην εργασία αυτή θα περιοριστώ στα οικονομικά μέτρα που ελήφθησαν.

χρηματοδοτήσεων. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας θα ασχοληθώ πιο περιεκτικά με το Ταμείο Ανάκαμψης και με τα υπόλοιπα οικονομικά μέτρα που έχουν επινοηθεί για τον περιορισμό του οικονομικού αντίκτυπου της πανδημίας.

Ακόμη, είναι η ΕΕ (και ειδικά ορισμένα κράτη της) η οποία είχε πληγεί περισσότερο από την χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-08 και την νομισματική κρίση της ευρωζώνης του 2009. Ορισμένες χώρες ακόμη δεν είχαν ορθοποδήσει από την προηγούμενη κρίση και καλούνται να αντιμετωπίσουν μια πανδημία με τεράστιο οικονομικό αντίκτυπο στην οικονομική δραστηριότητα. Για παράδειγμα η Ισπανία, πριν από την πανδημία, βρισκόταν σε μια τροχιά σύγκλισης με τις οικονομίες του Βορρά. Η πανδημία ανέτρεψε ριζικά αυτή την τροχιά σύγκλισης και την μετέτρεψε σε τροχιά απόκλισης. Ορισμένες άλλες χώρες εξήλθαν με πιο ομαλό τρόπο από την προηγούμενη οικονομική κρίση και στην τωρινή είχαν περισσότερα μέσα στην διάθεση τους. Οπότε παρατηρούμε ότι, ήδη πριν από την πανδημία του COVID-19, υπάρχει την ασυμμετρία των οικονομιών της ΕΕ (άρα και κάθε λόγος για σύγκλιση των οικονομιών περισεύει) και την διαφορετική θέση των χωρών στο αναπτυξιακό μοντέλο της ΕΕ. Οι συνθήκες είναι πάρα πολύ οριακές και θα πρέπει να παρθούν γενναίες αποφάσεις από τα ισχυρά κράτη της ένωσης. Για τον λόγο αυτό στο πρώτο μέρος της εργασίας θεώρησα σωστό να καταγράψω το αντίκτυπο της πανδημίας μέσω της παρουσίασης ορισμένων κομβικών οικονομικών αριθμών.

Μεθοδολογία Έρευνας

Επιλογή χωρών

Για την επιλογή και την ανακατάταξη των χωρών βασίστηκα κυρίως σε γεωγραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά. Οι χώρες της Ελλάδας, Ισπανίας και Ιταλίας αποτελούν την ομάδα των χωρών του Νότου. Οι χώρες της Γερμανίας, Γαλλίας και Ολλανδίας αποτελούν την ομάδα των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης. Ο γεωγραφικός αυτός προσδιορισμός έχει πολλάκις αναλυθεί στην προηγούμενη χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2008 αναδεικνύοντας τις παθογένειες των χωρών του Νότου και την υπεροχή των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης στην διαχείριση της κρίσης. Θεώρησα σημαντικό να επιλέξω τις παραπάνω χώρες ουτως ώστε να καταγράψω το πόσο έχουν επηρεαστεί αυτήν την περίοδο από τα συνεχόμενα περιοριστικά μέτρα. Επέλεξα χώρες που ανήκουν στην Ευρωζώνη και έχουν ως νόμισμα τους το ευρώ, δηλαδή, (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Εσθονία, Ισπανία, Ιταλία, Ιρλανδία, Κύπρος, Λετονία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία, Λιθουανία και Φινλανδία) ουτως ώστε να αποφύγω τις συγκρίσεις των εθνικών νομισμάτων και των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Επίσης, για να περιορίσω χρονικά την εργασία, θα καταγράψω τα υπάρχοντα στοιχεία που υπάρχουν για ολόκληρο το 2020 και δεν θα επεκταθώ παραπέρα λόγω περιορισμένου εύρους λέξεων. Το οικονομικό ζήτημα της πανδημίας χωρίζεται σε δύο επίπεδα: 1) τα μέτρα που πάρθηκαν κατά την διάρκεια της έξαρσης για τον μετριασμό των επιπτώσεων της πανδημίας και 2) τα μέτρα που θα παρθούν για την σταθεροποίηση της αναπτυξιακής πορείας των κρατών μελών. Οπότε είναι ακόμα αδύνατον, χρονικά, να διατυπώσουμε τις μελλοντικές πολιτικές της ΕΕ και της ΕΚΤ για την σταθεροποίηση των οικονομικών και της ανάπτυξης. Η περαιτέρω εξάπλωση και επιδείνωση του κορονοϊού, με ότι αυτό συνεπάγεται σε επιπτώσεις, δυσκολεύει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων- ιδιαίτερα σε οικονομικό επίπεδο- για το μοντέλο ανάπτυξης που θα υιοθετηθεί.

Στάδια εργασίας

Στην πρώτο μέρος της εργασίας θα καταγράψω το οικονομικό αντίκτυπο της πανδημίας στις επιλεχθέντες χώρες. Σε αυτό το στάδιο δεν μπορεί να μην συμπεριληφθεί η ένταση της

πανδημίας και τα περιοριστικά μέτρα που έλαβαν οι κυβερνήσεις. Θα καταγράψω τις πορείες του δημοσίου χρέους, του ΑΕΠ, της ανεργίας και του πληθωρισμού.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας θα επικεντρωθώ στην αντίδραση της ΕΕ και στις οικονομικές της “ενέσεις”. Το μέρος αυτό μπορεί να χωριστεί σε 3 κομμάτια: 1) Νομισματική πολιτική η οποία βασίζεται στα προγράμματα Asset Purchase Programme (APP) και Pandemic Emergency Purchase Programme (PEPP), 2) Δημοσιονομική πολιτική η οποία βασίζεται στο πρόγραμμα Next Generation EU και το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2021-2027 και 3) Ευρωπαϊκές δράσεις που συμπληρώνουν τις δράσεις των κυβερνήσεων των κρατών μελών μέσω των δράσεων του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (Pandemic Crisis Support Instrument), των δράσεων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας των Επενδύσεων και μέσω του πακέτου SURE.

Θα αντλήσω πληροφορίες για τις πολιτικές της ΕΕ κυρίως από τις επίσημες ανακοινώσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, του Συμβουλίου της Ευρώπης, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για την υλοποίηση του δεύτερου μέρους κυρίως. Μου φαίνεται αδιανόητο να μην ανατρέξω και αντλήσω πληροφορίες από επίσημους οργανισμούς που σχετίζονται με την οικονομία και την ανάπτυξη, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και την Διεθνή Οργάνωση Εργασίας, την Παγκόσμια Τράπεζα. Επίσης, θα αντλήσω αρκετά στατιστικά δεδομένα από την Eurostat.

Στο τέλος της εργασίας θα καταγράψω τα συμπεράσματα και τις απόψεις μου γύρω από το θέμα της εργασίας.

Πρώτη Ενότητα- Το αντίκτυπο της πανδημίας στις οικονομίες της Ελλάδας, Γαλλίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Ισπανίας και Ολλανδίας

Η πανδημία του κορονοϊού ανάγκασε ακόμη και τα δυτικά κράτη (Ευρωπαϊκή Ένωση, ΗΠΑ κ.λ.π.) να υιοθετήσουν μέτρα και πρακτικές που έχουν αποκλειστεί για πολλά χρόνια από τις πολιτικές και τις αποφάσεις τους. Για παράδειγμα, οι κρατικές ενισχύσεις, οι επιδοτήσεις, τα άτοκα δάνεια, ο μοιρασμός του χρήματος βάσει των αναγκών και όχι βάσει των παραγωγικών δυνατοτήτων κ.λ.π. αποτελούν τα μέτρα που ξεφεύγουν του νεοφιλελεύθερου πνεύματος¹⁶ που πνέει στην Δύση εδώ και δεκαετίες. Τα παραπάνω μέτρα χρησιμοποιούνται από τα κράτη μέλη της Ένωσης, με την σύμφωνη έγκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των υπόλοιπων Ευρωπαϊκών Θεσμών, από τον Μάρτιο του 2020 και αναμένεται να συνεχιστούν μέχρι να κριθεί εφικτή η οριστική επιστροφή στην προ-κορονοϊού εποχή (δηλαδή με την πλήρη άρση κάθε περιοριστικού μέτρου και το ομαλό άνοιγμα όλων των επιχειρήσεων).

Αναμφισβήτητα πρόκειται για μια από τις μεγαλύτερες υφέσεις μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και αυτό το παρατηρούμε από την συρρίκνωση του παγκόσμιου ΑΕΠ κατά 3,4% το 2020 σύμφωνα με την έκθεση του ΟΟΣΑ¹⁷ και από την διαρκή εκτίναξη των ελλειμμάτων και των χρεών σε πρωτόγνωρα ποσοστά. Από την προηγούμενη οικονομική κρίση της ίδιας δεκαετίας παρατηρήσαμε το πώς τα χρέη (δημόσιο και ιδιωτικό) μαζί με την σταδιακή

¹⁶ Θα ήταν καταστροφικό για την παγκόσμια οικονομία εάν τα δάνεια και η ρευστότητα κατευθύνονταν στις πιο παραγωγικές επιχειρήσεις και όχι στις επιχειρήσεις που τα έχουν περισσότερο ανάγκη.

¹⁷ Strengthening the recovery: The need for speed, OECD Economic Outlook, Interim Report, p.4, March 2021, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/34bfd999-en.pdf?expires=1618832580&id=id&accname=guest&checksum=9D9FBF758E4B39AF275DAABCA7D68944>

αύξηση των κόκκινων, μη εξυπηρετούμενων δανείων¹⁸ δημιουργούν ένα εκρηκτικό υλικό για την οικονομία το οποίο τείνει να καταδυναστεύει τους πολίτες της χώρας αυτής. Και οι δύο παραπάνω μεταβλητές αναμένονται να αυξηθούν (και σε αριθμούς πολιτών και σε ποσά) όσο διάστημα διαρκεί η πανδημία για την οποία μερική επτούλωση των πληγών στα νοικοκυριά¹⁹. Το χρέος συνολικά αναμένεται ότι θα εκτιναχθεί στα 277 τρις ευρώ²⁰²¹ (το χρέος αυξημένο κατά 365%²² του παγκόσμιου ΑΕΠ). Είναι σημαντικό να υπερθεματίσω ένα αρνητικό στο σημείο αυτό: έχει τονιστεί από το Διεθνές Χρηματοπιστωτικό Ινστιτούτο πως αν τα ποσοστά δανεισμού συνεχίσουν να συσσωρεύονται με τέτοιο ρυθμό- και πως αν οι επιχειρήσεις συνεχίζουν να είναι τόσο εξαρτημένες από την κρατική στήριξη-, θα ήταν προτιμότερο να μειωθεί η οικονομική δραστηριότητα²³. Βέβαια, αν κάτι τόσο νεοφιλελεύθερο συμβεί, θα αποτελέσει καίριο πλήγμα για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις των πιο κλειστών οικονομιών και “βάλασμα” για τις ισχυρές επιχειρήσεις, τις ελίτ. Παρά την δραματική πτώση των πτωχεύσεων στο πρώτο τρίμηνο του 2020 στην ΕΕ, αυτές είχαν αυξητική τάση από το 2ο τρίμηνο μέχρι και το τέλος του έτους²⁴. Για τους παραπάνω λόγους, οι όποιες παρεμβάσεις των κυβερνήσεων και των κεντρικών τραπεζών οφείλουν να είναι πιο στοχευμένες και πιο γενναιόδωρες από αυτές του παρελθόντος.

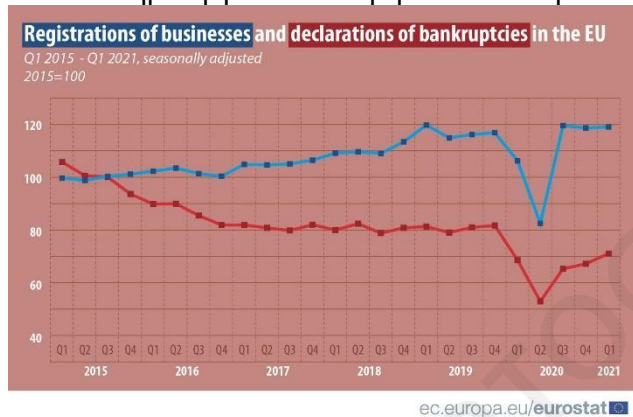
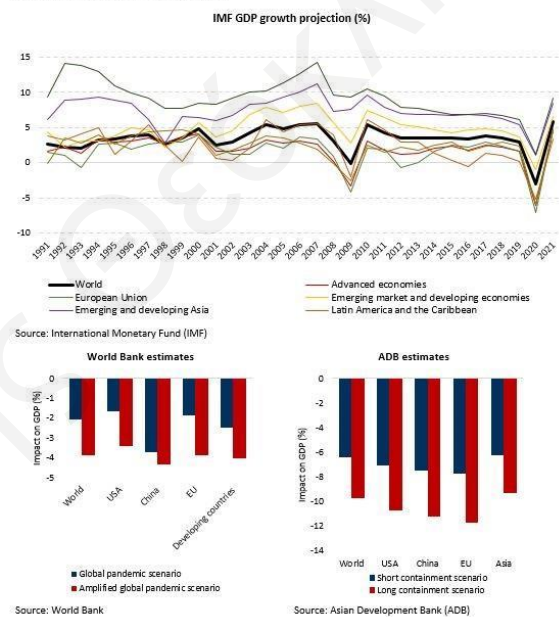

Chart 2: Impact on GDP growth

¹⁸ Η ΕΚΤ προειδοποίησε ότι το νέο κύμα κόκκινων δανείων είναι πολύ πιο ισχυρό από την προηγούμενη χρηματοπιστωτική κρίση και αναμένεται να ξεπεράσει το δυσθεώρητο ποσό των 1,4 τρις. ευρώ μέχρι το τέλος του 2022. Πηγή: Non-performing loans, European Central Bank,

<https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/priorities/npl/html/index.en.html>

¹⁹ Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προειδοποίησε τα κράτη μέλη- και ιδιαίτερα την Ελλάδα και την Ιταλία- για τους ιλιγγιώδεις ρυθμούς των χρεών τον Μάιο του 2020. Πηγή: ECB warns of challenge for Eurozone from soaring public debt, <https://www.ft.com/content/4d60cbfd-722e-4eee-af4a-50198321e0f8>

²⁰ Global debt to hit record \$277 trillion by year end on pandemic spending splurge: IIF, Rodrigo Campos, Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-global-debt-idUSKBN27Y239>

²¹ Global Debt Monitor COVID Drives Debt Surge—Stabilization Ahead? , Emre Tiftik- Khadija Mahmood, February 17, 2021, https://www.iif.com/Portals/0/Files/content/Global%20Debt%20Monitor_Feb2021_vf.pdf

²² Pandemic to push global debt to record \$277 trillion by end-2020 – IIF, Jerome Ignacio, S&P Global Market Intelligence, <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/pandemic-to-push-global-debt-to-record-277-trillion-by-end-2020-8211-iif-61361095>

²³ Global Debt Monitor COVID Drives Debt Surge—Stabilization Ahead? , Emre Tiftik- Khadija Mahmood, February 17, 2021, https://www.iif.com/Portals/0/Files/content/Global%20Debt%20Monitor_Feb2021_vf.pdf

²⁴ Business registrations and bankruptcies in the EU rise in Q1 2021, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210525-1>

Το οικονομικό αντίκτυπο της πανδημίας είναι δύσκολο να υπολογιστεί βραχυπρόθεσμα, λόγω της γρήγορης διάδοσης του ιού και της ραγδαίας αύξησης των κρουσμάτων σε όλο τον κόσμο. Η πανδημία, είναι γεγονός ότι, διεύρυνε το χάσμα ανάμεσα στις οικονομίες των χωρών της ΕΕ, τόσο με γεωγραφικό πρόσημο, όσο και με ταξικό πρόσημο. Το χάσμα αυτό διευρύνθηκε και ανάμεσα σε ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες του κόσμου (βλ. διάγραμμα δίπλα). Για τους παραπάνω λόγους θα προσπαθήσω να εστιάσω στους πιο κομβικούς οικονομικούς δείκτες (όπως για παράδειγμα ο πληθωρισμός, το έλλειμμα, τους ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ κλπ.) για να παρουσιάσω το πόσο έχουν πληγεί ορισμένες χώρες από την πανδημία και τα περιοριστικά μέτρα- τα οποία έχουν επηρεάσει την οικονομική δραστηριότητα.

Ελλάδα

Η Ελλάδα εισέρχεται στην πανδημική κρίση πάνω που άρχισε να ορθοποδει οικονομικά, ειδικά μετά την έξοδο από τα μνημόνια και την επανεμπιστοσύνη που δείχνουν οι επενδυτές και οι ξένοι οίκοι για αυτήν. Η κρίση αυτή έρχεται σταματήσσει την οριακή ανάπτυξη που είχε το ελληνικό κράτος μετά το 2018 και την έξοδο από τα μνημονιακά προγράμματα. Τα παραπάνω θετικά σημάδια μπορούμε να τα παρατηρήσουμε με την επιτυχή έκδοση ενός νέου 15ετούς ομολόγου στις 28 Ιανουαρίου 2020- έπειτα από 10 χρόνια συνεχόμενης κρίσης- με επιτόκιο κάτω του 1,9%. Η έκδοση του 15ετούς ομολόγου φανερώνει το επενδυτικό ενδιαφέρον από τις αγορές. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, λόγω της βελτίωσης αυτής, αποφάσισε τον Μάρτιο του 2020 να εντάξει στο έκτακτο πρόγραμμα αγοράς ομολόγων και τα ελληνικά κρατικά ομόλογα- κάτι που δεν ίσχυε όλα αυτά τα χρόνια της κρίσης και των μνημονίων. Το ελληνικό κράτος αναμένεται ότι θα αντλήσει περί των 2,5 δις ευρώ από το συγκεκριμένο ομόλογο. Επιπρόσθετα, στις 7 Απριλίου, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε την επαναφορά του “waiver”, δηλαδή την κατ’ εξαίρεση αποδοχή των ελληνικών τίτλων ως εγγυήσεις για την παροχή ρευστότητας από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Η παροχή “φθηνής” ρευστότητας προς το ελληνικό τραπεζικό σύστημα ήταν ένα μείζον ζήτημα για τα ελληνικά δεδομένα, ειδικά αυτό το διάστημα.

Κατασκευαστικός τομέας

Ο κύκλος εργασιών του κατασκευαστικού τομέα μειώθηκε σημαντικά κατά το δεύτερο τρίμηνο (κατά 13% σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο) λόγω των περιοριστικών μέτρων. Όμως, με την άρση των περιοριστικών μέτρων τους καλοκαιρινούς μήνες, ο κύκλος εργασιών αυξήθηκε κατά 10,6% σε σύγκριση με το 2^ο τρίμηνο. Κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2020, ο κύκλος εργασιών του κατασκευαστικού τομέα αυξήθηκε κατά 2,2%- μικρότερη αύξηση επειδή επανήλθαν τα περιοριστικά μέτρα από τα μέσα Νοεμβρίου²⁵.

Πληθωρισμός

Τον Απρίλιο του 2020 η Ελλάδα εμφάνισε ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά αποπληθωρισμού (κάτι πολύ καταστροφικό για τις οικονομίες) ανάμεσα στις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (μετά την Σλοβενία και την Κύπρο) φτάνοντας στο -0.9%, ενώ τον Νοέμβριο, μήνα κατά τον οποίο η χώρα εισήλθε σε δεύτερο καθολικό lockdown, ο

²⁵ Production in construction up by 2.7% in euro area and by 2.2% in EU, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563099/4-20052021-AP-EN.pdf/bb787279-3988-c29e-e320-1c7aa341dd3f?t=1621497752953>

αποπληθωρισμός αυξήθηκε στο -2.1% με αποκορύφωμα τον μήνα Δεκέμβριο που έφτασε το -2.4%²⁶.

Ρυθμοί Αύξησης ΑΕΠ

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της Ελλάδος μειώθηκε κατά 13,4% το πρώτο τρίμηνο του 2020 σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, δηλαδή το τέταρτο τρίμηνο του 2019. Το δεύτερο τρίμηνο του 2020 αυξήθηκε κατά 3,1% σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο και αυξήθηκε επίσης και το τρίτο τρίμηνο κατά 2,7% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο²⁷.

Ποσοστά Ανεργίας

Τον Φεβρουάριο του 2020, ένα μήνα πριν το πρώτο lockdown για τον περιορισμό της εξάπλωσης της νέας πανδημίας, οι εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Ελλάδα έφτασαν τις 745.948 χιλιάδες (16,1%)²⁸. Τους τελευταίους δύο μήνες της ίδιας χρονιάς παρατηρήθηκε μείωση των ανέργων σε σχέση με τον Φεβρουάριο, αφού οι άνεργοι τον μήνα Νοέμβριο ήταν 751 χιλιάδες (16,2%) και τον Δεκέμβριο 726 χιλιάδες (15,8%)²⁹.

Δημόσιο χρέος

Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας πριν την πανδημία και συγκεκριμένα το τελευταίο τρίμηνο του 2019 ανερχόταν στις 331 δισεκατομμύρια ευρώ (180.5% του ΑΕΠ). Αυξήθηκε το 2020 κατά το τρίτο τρίμηνο της χρονιάς και έφτασε τα 337 δισεκατομμύρια ευρώ (199.8% του ΑΕΠ) και το τέταρτο τρίμηνο τα 341 δισεκατομμύρια ευρώ (205.6% του ΑΕΠ)³⁰.

Γαλλία

Κατασκευαστικός τομέας

Ο κύκλος εργασιών του κατασκευαστικού τομέα μειώθηκε δραματικά κατά το δεύτερο τρίμηνο (κατά 21,2% σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο) λόγω των περιοριστικών μέτρων. Όμως, με την άρση των περιοριστικών μέτρων τους καλοκαιρινούς μήνες, ο κύκλος εργασιών αυξήθηκε σε εντυπωσιακό επίπεδο, δηλαδή κατά 40,2% σε σύγκριση με το 2ο τρίμηνο. Κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2020, ο κύκλος εργασιών του κατασκευαστικού τομέα μειώθηκε κατά 2,4% επειδή επανήλθαν τα περιοριστικά μέτρα και λόγω της αύξησης των κρουσμάτων³¹.

²⁶ Annual inflation up to 1.6% in the euro area, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563095/2-19052021-AP-EN.pdf/6bd163f8-7551-3b07-a874-ddc78c9ad93d?t=1621412809290>

²⁷ GDP down by 0.6% and employment down by 0.3% in the euro area, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563087/2-18052021-AP-EN.pdf/c892ab6d-ecc0-8152-00aa-929e2e838db4?t=1621325416766>

²⁸ Εργατικό Δυναμικό (Μηνιαία) / Φεβρουαρίου 2020, Ελληνική Στατιστική Αρχή, <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO02/2020-M02>

²⁹ Euro area unemployment at 8.3%, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563007/3-06042021-AP-EN.pdf/15bf6b6d-2b36-cfb9-c833-d8efe89b881d?t=1617669574756>

³⁰ Government debt up to 98.0% of GDP in euro area, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563051/2-23042021-AP-EN.pdf/a794c696-ae8b-db1e-ba8b-76529919a843?t=1619178233484>

³¹ Production in construction up by 2.7% in euro area and by 2.2% in EU, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563099/4-20052021-AP-EN.pdf/bb787279-3988-c29e-e320-1c7aa341dd3f?t=1621497752953>

Πληθωρισμός

Στην Γαλλία ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε τον μήνα Απρίλιο του 2020 στο 0.4% αλλά τον μήνα Νοέμβριο σημειώθηκε μικρή μείωση φτάνοντας στο 0.2%. Τον Δεκέμβριο του 2020 ο πληθωρισμός κυμάνθηκε στο 0%³².

Ρυθμοί αύξησης ΑΕΠ

Το δεύτερο τρίμηνο του 2020, οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο (πρώτο τρίμηνο του 2020) είναι υπερβολικά αρνητικοί (-13,7%)³³ λόγω των περιοριστικών μέτρων. Σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (2019), οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ είναι και πάλι αρνητικοί (-18,8%).

Ποσοστά Ανεργίας

Μικρές μεταβολές σημειώθηκαν στα ποσοστά ανεργίας και για την Γαλλία το 2020. Παρατηρούμε ότι ένα μήνα πριν το καθολικό lockdown του Μαρτίου, ο αριθμός των ανέργων στην Γαλλία ήταν 2,298,000 (7,7%), τον Νοέμβριο έφτασε τους 2,378,000 (8,1%) και τον Δεκέμβριο μειώθηκε ελαφρά στους 2,284,000 (7.8%)³⁴.

Δημόσιο χρέος

Το δημόσιο χρέος της Γαλλίας κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2019 ανερχόταν στα 2,37 τρισεκατομμύρια ευρώ (97.6% του ΑΕΠ), αυξήθηκε στα 2,67 τρισεκατομμύρια (115,8% του ΑΕΠ) το τρίτο τρίμηνο του 2020 και μειώθηκε ελάχιστα το τέταρτο τρίμηνο στα 2,65 τρισεκατομμύρια ευρώ (115,7% του ΑΕΠ)³⁵.

Γερμανία

Η πανδημική κρίση ανάγκασε την Γερμανία να αναθεωρήσει ορισμένες θέσεις της γύρω από την οικονομία και την επιστήμη των αριθμών. Για πρώτη φορά η Γερμανία αυξάνει τις δημόσιες της δαπάνες για να βοηθήσει τις πληττόμενες- από την πανδημία- περιοχές και ομάδες πληθυσμού και δανείζεται συνεχώς από τις αγορές. (δημόσιο και ιδιωτικό χρέος) (Δάνεια από τις αγορές) Την ίδια ώρα η οικονομική δραστηριότητα της χώρας συσσωρεύεται συνεχώς. Ίσως πρόκειται για τις λίγες φορές που αναβάλλει την καταγραφή του εθνικού ισοσκελισμένου προϋπολογισμού, μιας και κάτι τέτοιο είναι αδύνατον να υπολογιστεί επειδή παραμένει άγνωστο το πόσο ισχυρή και το πόσο θα διαρκέσει η πανδημία. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ειπωθούν τα εξής: 1) ότι η Γερμανία συμφώνησε στην αναστολή του Συμφώνου Σταθερότητας (το οποίο υπερασπιζόταν με νύχια και με δόντια τα χρόνια της προηγούμενης οικονομικής και νομισματικής κρίσης) και 2) ότι η Γερμανία συμφώνησε στην έκδοση και την ανάληψη από κοινού χρέους με τα υπόλοιπα κράτη της Ένωσης (κάτι με το οποίο διαφωνούσε και πάλι κατά την προηγούμενη οικονομική κρίση). Δεν περνάει

³² Annual inflation up to 1.6% in the euro area, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563095/2-19052021-AP-EN.pdf/6bd163f8-7551-3b07-a874-ddc78c9ad93d?t=1621412809290>

³³ GDP down by 0.7% in the euro area and by 0.5% in the EU, p.2, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11562923/2-02022021-AP-EN.pdf/0e84de9c-0462-6868-df3e-dbacad9f49f?t=1612257922809>

³⁴ Euro area unemployment at 8.3%, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563007/3-06042021-AP-EN.pdf/15bf6b6d-2b36-cfb9-c833-d8efe89b881d?t=1617669574756>

³⁵ Government debt up to 98.0% of GDP in euro area, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563051/2-23042021-AP-EN.pdf/a794c696-ae8b-db1e-ba8b-76529919a843?t=1619178233484>

απαρατήρητη, λοιπόν, η αλλαγή της πειθαρχημένης και σκληρής οικονομικής ιδεολογία της Γερμανίας- που διακατέχεται εδώ και χρόνια. Όμως, τα δημόσια και τα ιδιωτικά χρέη, όπως και ο ανεξέλεγκτος δανεισμός, είναι αδιανόητο³⁶ να συνεχιστούν με την πάροδο της κρίσης και ήδη στο Βερολίνο πραγματοποιούνται συζητήσεις για το μέλλον της εθνικής τους οικονομίας και της οικονομίας της ΕΕ και της ευρωζώνης.

Η Γερμανία εισέρχεται στην πανδημική κρίση με πάρα πολύ καλά οικονομικά δεδομένα. Για παράδειγμα, σχεδόν όλα της τα κρατικά ομόλογα (3μηνα, 6μηνα, 1-9έτη, 10ετή, 15ετή, 20ετή, 25ετή και 30ετή κρατικά ομόλογα) κυμαίνονται σε ποσοστά περιζ του 0.0%³⁷ το πρώτο τρίμηνο του 2020. Τα γερμανικά αποθεματικά των τραπεζών είναι επαρκή και αυτό το παρατηρούμε από τα 100.000 δάνεια (ίσως και περισσότερα μέχρι σήμερα) που έχει εγκρίνει το KfW³⁸- συνολικού ύψους 47 δις ευρώ- και αφορούν σε μεγάλο βαθμό τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις.

Κατασκευαστικός τομέας

Στην Γερμανία ο κύκλος εργασιών του κατασκευαστικού τομέα δεν μειώθηκε σε τόσο μεγάλο βαθμό κατά το δεύτερο τρίμηνο (κατά 3,3% σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο) λόγω των περιοριστικών μέτρων. Ο κύκλος εργασιών συνέχισε να μειώνεται και το τρίτο εξάμηνο- παρόλο που τα περιοριστικά μέτρα ανακλήθηκαν από την κυβέρνηση- κατά 1,5%. Κατά το τελευταίο τρίμηνο, η δραστηριότητα στον κατασκευαστικό τομέα αυξήθηκε κατά 5,3%³⁹.

Πληθωρισμός

Στη χώρα της Κεντρικής Ευρώπης, ενώ ο πληθωρισμός τον Απρίλιο της προηγούμενης χρονιάς έφτασε το 0.8%, κατά τους μήνες Νοεμβρίου- Δεκεμβρίου παρατηρηθηκαν αποπληθωριστικές τάσεις που άγγιζαν το -0.7%⁴⁰.

Ρυθμοί αύξησης ΑΕΠ

Το δεύτερο τρίμηνο του 2020, οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο (πρώτο τρίμηνο του 2020) είναι αρνητικοί (-9,7%)⁴¹. Σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (2019), οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ είναι και πάλι αρνητικοί (-11,3%).

Ποσοστά Ανεργίας

Στην Γερμανία ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε τους τελευταίους δύο μήνες του 2020 σε σχέση με τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους που οι άνεργοι ήταν 1,580,000 (3,6%), αφού ο

³⁶ Είναι αδιανόητο και για την ίδια την Γερμανία να συνεχίσει να συμφωνεί με τις πολιτικές της ΕΕ. Με την πάροδο του χρόνου και της πανδημίας, αναμένεται να σκληρύνει την θέση της γύρω από τα θέματα της οικονομίας.

³⁷ Germany- Year Government Bond, MarketWatch, <https://www.marketwatch.com/tools/markets/bonds/a-z/G>

³⁸ Γερμανική κρατική τράπεζα επενδύσεων και ανάπτυξης, με έδρα τη Φρανκφούρτη.

³⁹ Production in construction up by 2.7% in euro area and by 2.2% in EU, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563099/4-20052021-AP-EN.pdf/bb787279-3988-c29e-e320-1c7aa341dd3f?t=1621497752953>

⁴⁰ Annual inflation up to 1.6% in the euro area, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563095/2-19052021-AP-EN.pdf/6bd163f8-7551-3b07-a874-ddc78c9ad93d?t=1621412809290>

⁴¹ GDP down by 0.7% in the euro area and by 0.5% in the EU, p.2, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11562923/2-02022021-AP-EN.pdf/0e84de9c-0462-6868-df3e-dbacaa9f49f?t=1612257922809>

αριθμός των ανέργων έφτασε τον Νοέμβριο τους 2,012,000 (4.6%) και τον Δεκέμβριο τους 2,016,000 (4.6%)⁴².

Δημόσιο χρέος

Το τελευταίο τρίμηνο του 2019 η Γερμανία είχε δημόσιο χρέος 2 τρισεκατομμύρια ευρώ (59.7% του ΑΕΠ). Το πρώτο τρίμηνο μετά την εμφάνιση του κορονοϊού, δηλαδή το τρίτο τρίμηνο του 2020 το χρέος της χώρας αυξήθηκε και έφτασε τα 2,34 τρισεκατομμύρια (70% του ΑΕΠ) και κατά το τέταρτο τρίμηνο χωρίς μεγάλη μεταβολή τα 2,32 τρισεκατομμύρια (69.8% του ΑΕΠ)⁴³.

Ισπανία

Κατασκευαστικός τομέας

Ο κύκλος εργασιών του κατασκευαστικού τομέα μειώθηκε σημαντικά κατά το δεύτερο τρίμηνο (κατά 10,6% σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο) λόγω των περιοριστικών μέτρων. Όμως, με την άρση των περιοριστικών μέτρων τους καλοκαιρινούς μήνες, ο κύκλος εργασιών αυξήθηκε με σταθερούς ρυθμούς κατά 6,5% σε σύγκριση με το 2ο τρίμηνο. Κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2020, ο κύκλος εργασιών του κατασκευαστικού τομέα μειώθηκε κατά 3,4% λόγω της αύξησης των κρουσμάτων⁴⁴.

Πληθωρισμός

Στην Ισπανία ο αποπληθωρισμός έφτασε κατά τον μήνα Απρίλιο στο -0.7% ενώ τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο παρατηρήθηκαν μικρές αυξομειώσεις όσον αφορά τις αποπληθωριστικές τάσεις, κλείνοντας στο -0.8% και -0.6% αντίστοιχα⁴⁵.

Ρυθμοί Αύξησης ΑΕΠ

Το δεύτερο τρίμηνο του 2020, οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο είναι αρνητικοί (-19,7%) . Σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (2019), οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ είναι και πάλι αρνητικοί (-21,6%).

Ποσοστά Ανεργίας

Αύξηση του αριθμού των ανέργων παρατηρούμε και στην Ισπανία, η όποια έχει πληχθεί σημαντικά από την πανδημία σε υγειονομικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, τον Φεβρουάριο

⁴² Euro area unemployment at 8.3%, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563007/3-06042021-AP-EN.pdf/15bf6b6d-2b36-cfb9-c833-d8efe89b881d?t=1617669574756>

⁴³ Government debt up to 98.0% of GDP in euro area, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563051/2-23042021-AP-EN.pdf/a794c696-ae8b-db1e-ba8b-76529919a843?t=1619178233484>

⁴⁴ Production in construction up by 2.7% in euro area and by 2.2% in EU, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563099/4-20052021-AP-EN.pdf/bb787279-3988-c29e-e320-1c7aa341dd3f?t=1621497752953>

⁴⁵ Annual inflation up to 1.6% in the euro area, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563095/2-19052021-AP-EN.pdf/6bd163f8-7551-3b07-a874-ddc78c9ad93d?t=1621412809290>

του 2020 οι άνεργοι της χώρας έφτασαν τους 3,138,000 (13.6%), τον Νοέμβριο τους 3,708,000 (16,1%) και τον Δεκέμβριο τους 3,741,000 (16,2%)⁴⁶.

Δημόσιο χρέος

Το 2019 τέλειωσε για την Ισπανία με δημόσιο χρέος που άγγιζε τα 1,18 τρισεκατομμύρια ευρώ (95.5% του ΑΕΠ). Το τρίτο τρίμηνο του 2020 το δημόσιο χρέος της έφτασε τα 1,30 τρισεκατομμύρια ευρώ (114% του ΑΕΠ) και συνέχιζε να αυξάνεται το τέταρτο τρίμηνο φτάνοντας τα 1,34 τρισεκατομμύρια ευρώ (120% του ΑΕΠ)⁴⁷.

Ιταλία

Κατασκευαστικός τομέας

Ο κύκλος εργασιών του κατασκευαστικού τομέα υπέστη την μεγαλύτερη ζημιά από τον περιορισμό της οικονομική δραστηριότητας, καθώς μειώθηκε σημαντικά κατά το δεύτερο τρίμηνο (κατά 23,2% σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο). Όμως, με την άρση των περιοριστικών μέτρων τους καλοκαιρινούς μήνες, ο κύκλος εργασιών αυξήθηκε με φοβερούς ρυθμούς, δηλαδή κατά 49,9% σε σύγκριση με το 2ο τρίμηνο. Κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2020, ο κύκλος εργασιών του κατασκευαστικού τομέα μειώθηκε κατά 2,7% λόγω της αύξησης των κρουσμάτων⁴⁸.

Πληθωρισμός

Χαμηλά ποσοστά πληθωρισμού εμφανίστηκαν στην Ιταλία τον μήνα Απρίλιο του 2020, όπου ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε στο 0.1%. Κατά την διάρκεια όμως των τελευταίων δύο μηνών της ίδιας χρονιάς, ο αρνητικός πληθωρισμός άγγιξε το -0.3% .

Ρυθμοί Αύξησης ΑΕΠ

Το δεύτερο τρίμηνο του 2020, οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο είναι αρνητικοί (-13,0%)⁴⁹. Σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (2019), οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ είναι και πάλι αρνητικοί (-18,1%).

Ποσοστά Ανεργίας

Η εξάπλωση της πανδημίας του κορονοϊού δεν φαίνεται να επηρέασε ιδιαίτερα τον εργαζόμενο ιταλικό πληθυσμό εφόσον δεν υπήρξαν δραματικές μεταβολές στα ποσοστά

⁴⁶ Euro area unemployment at 8.3%, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563007/3-06042021-AP-EN.pdf/15bf6b6d-2b36-cfb9-c833-d8efe89b881d?t=1617669574756>

⁴⁷ Government debt up to 98.0% of GDP in euro area, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563051/2-23042021-AP-EN.pdf/a794c696-ae8b-db1e-ba8b-76529919a843?t=1619178233484>

⁴⁸ Production in construction up by 2.7% in euro area and by 2.2% in EU, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563099/4-20052021-AP-EN.pdf/bb787279-3988-c29e-e320-1c7aa341dd3f?t=1621497752953>

⁴⁹ GDP down by 0.7% in the euro area and by 0.5% in the EU, p.2, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11562923/2-02022021-AP-EN.pdf/0e84de9c-0462-6868-df3e-dbacad9f49f?t=1612257922809>

ανεργίας. Ο αριθμός των ανέργων τον Φεβρουάριο του 2020 ήταν 2,497,000 (9.8%), τον Νοέμβριο 2,394,000 (9,7%) και τον Δεκέμβριο 2,435,000 (9.7%)⁵⁰.

Δημόσιο χρέος

Για την Ιταλία το 2019 έκλεισε με δημόσιο χρέος που έφτανε τα 2,4 τρισεκατομμύρια ευρώ (134.6% του ΑΕΠ). Ομοίως με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης, το τρίτο τρίμηνο του 2020 το δημόσιο χρέος της αυξήθηκε στα 2,58 τρισεκατομμύρια ευρώ (154.5% του ΑΕΠ) ενώ το τέταρτο τρίμηνο του 2020 μειώθηκε ελάχιστα στα 2,57 τρισεκατομμύρια ευρώ (155.8 του ΑΕΠ)⁵¹.

Ολλανδία

Κατασκευαστικός τομέας

Ο κύκλος εργασιών του κατασκευαστικού τομέα υπέστη μια μικρή σχετικά πτώση, της τάξεως του 3,4% σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο). Η πτώση αυτή συνεχίστηκε με μικρότερους ρυθμούς κατά το 3ο τρίμηνο, με ρυθμούς της τάξεως του 1%. Κατά το τελευταίο τρίμηνο, και παρόλο που λήφθηκαν νέα περιοριστικά μέτρα, η οικονομική δραστηριότητα στον κατασκευαστικό τομέα ανέκαμψε κατά 1,6%⁵².

Πληθωρισμός

Ο πληθωρισμός στην Ολλανδία κυμάνθηκε στο 1% τον Απρίλιο του 2020, μειώθηκε τον μήνα Νοέμβριο στο 0.7% και τον Δεκέμβριο έκλεισε με ποσοστό 0.9%⁵³.

Ρυθμοί Αύξησης ΑΕΠ

Το δεύτερο τρίμηνο του 2020, οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο είναι αρνητικοί (-8,4%)⁵⁴.

Δημόσιο χρέος

Για την Ολλανδία το 2019 έκλεισε με δημόσιο χρέος ύψους τα 394 δισεκατομμύρια ευρώ (48,7% του ΑΕΠ), αυξήθηκε στα 441 δισεκατομμύρια ευρώ το τρίτο τρίμηνο του 2020 (55,2% του ΑΕΠ) και έκλεισε στο τέλος του 2020 στα 434 δισεκατομμύρια ευρώ (54,5% του ΑΕΠ)⁵⁵.

⁵⁰ Euro area unemployment at 8.3%, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563007/3-06042021-AP-EN.pdf/15bf6b6d-2b36-cfb9-c833-d8efe89b881d?t=1617669574756>

⁵¹ Government debt up to 98.0% of GDP in euro area, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563051/2-23042021-AP-EN.pdf/a794c696-ae8b-db1e-ba8b-76529919a843?t=1619178233484>

⁵² Production in construction up by 2.7% in euro area and by 2.2% in EU, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563099/4-20052021-AP-EN.pdf/bb787279-3988-c29e-e320-1c7aa341dd3f?t=1621497752953>

⁵³ Annual inflation up to 1.6% in the euro area, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563095/2-19052021-AP-EN.pdf/6bd163f8-7551-3b07-a874-ddc78c9ad93d?t=1621412809290>

⁵⁴ GDP and main components (output, expenditure and income),

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMQ_10_GDP_custom_116696/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=18264fa6-1c00-4698-b32a-2ba116759de1

⁵⁵ Government debt up to 98.0% of GDP in euro area, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563051/2-23042021-AP-EN.pdf/a794c696-ae8b-db1e-ba8b-76529919a843?t=1619178233484>

Δεύτερη Ενότητα- Η αντίδραση της ΕΕ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε στις 11 Δεκεμβρίου 2019 την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία⁵⁶, η οποία έχει σαν απώτερο στόχο να καταστήσει την Ευρώπη την πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρο στον κόσμο μέχρι το 2050. Όταν όμως πραγματοποιούνταν οι διεργασίες για την υλοποίηση της Πράσινης Συμφωνίας⁵⁷ και βεβαίως όταν ανακοινώθηκε από την Επιτροπή, τότε εμφανίστηκαν τα πρώτα κρούσματα κορωνοϊού στην Κίνα. Η γρήγορη διάδοση του ιού σε ολόκληρο τον κόσμο επέδρασε αρνητικά και στα συμφωνηθέντα γύρω από την πράσινη ανάπτυξη. Οι ηγέτες των κρατών μελών της ΕΕ αποφάσισαν στις 23 Απριλίου 2020 να επεξεργαστούν τη δημιουργία και την μεθοδολογία που θα υιοθετηθεί στο συγκεκριμένο ταμείο ανάκαμψης, το οποίο θα τηρεί τους απαραίτητους όρους του ανταγωνισμού της Ενιαίας Αγοράς. Την ίδια ημέρα απηύθυναν έκκληση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να καταρτίσει το συγκεκριμένο σχέδιο, το ύψος του ποσού της χρηματοδότησης και τους τομείς που θα εστιάσουν οι πολιτικές του ταμείου αυτού. Η Πράσινη Συμφωνία προσαρμόστηκε στα δεδομένα της εποχής του κορωνοϊού και κυρίως με τα οικονομικά μέτρα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας, δηλαδή με το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2021-2027 και το Πακέτο Ανάκαμψης της ΕΕ, το Next Generation EU (NGEU). Βέβαια, η δράση των ευρωπαϊκών θεσμών άρχισε νωρίτερα- και συγκεκριμένα στις αρχές Μαρτίου του 2020- με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα να εξαγγείλει το προσωρινό Έκτακτο Πρόγραμμα Αγοράς Στοιχείων Ενεργητικού λόγω της Πανδημίας ύψους €750 δις. ευρώ (Pandemic Emergency Purchase Programme- PEPP)- το οποίο τροποποιήθηκε άλλες δύο φορές.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη της Ένωσης θεώρησαν αποτελεσματικότερο να συνεργαστούν σε κοινοτικό επίπεδο για την αντιμετώπιση της πανδημίας, τόσο σε υγειονομικό επίπεδο όσο και σε οικονομικό. Παρατήρησα, προσωπικά, ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη της Ένωσης συμφώνησαν ένα τόσο σημαντικό οικονομικό μέσο σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα (3-4 μηνών), όπως το Πακέτο Ανάκαμψης, γεγονός που μαρτυρά την ανάπτυξη των απαιτούμενων ανατακλαστικών στην διαμόρφωση ενός μηχανισμού οικονομικής διακυβέρνησης. Βέβαια, την στιγμή που γράφεται αυτό το κεφάλαιο, δεν έχουμε δει κάποια απτά αποτελέσματα από το Πακέτο Ανάκαμψης και το οικονομικό περιβάλλον παγκοσμίως τείνει να επιβαρύνεται από την διάρκεια των περιοριστικών μέτρων και από την γρήγορη διάδοση του ιού. Στο άμεσο μέλλον, και με την ολική επιστροφή στα προ- κορωνοϊού δεδομένα, θα φανεί η ισχύς του Ταμείου Ανάπτυξης καθώς και η ανθεκτικότητα των εθνικών οικονομιών της ΕΕ να απορροφήσουν τα διαθέσιμα για αυτές κονδύλια. Επίσης, ορισμένες οικονομίες που παρουσιάζουν διαχρονικά μεσοπρόθεσμα προβλήματα, όπως η ελληνική, είναι ίσως πιο δύσκολο να απορροφήσουν τα διαθέσιμα κονδύλια για αυτές της ΕΕ. Οπότε, το Πακέτο Ανάκαμψης μπορεί μελλοντικά να αποφανθεί είτε ως μια μεγάλη οικονομική ευκαιρία, είτε ως μια μεγάλη αποτυχία.

⁵⁶ Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 11/12/2019 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2>

⁵⁷ Ήδη από τον Ιανουάριο του 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το επενδυτικό σχέδιο “Βιώσιμη Ευρώπη”, ο οποίος αποτελεί τον επενδυτικό πυλώνα της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Το σχέδιο αυτό επικεντρώνεται στην κινητοποίηση δημοσίων επενδύσεων και στην αποδέσμευση ιδιωτικών κεφαλαίων στο πλαίσιο των χρηματοδοτικών μέσων της ΕΕ. Στόχος του σχεδίου αυτού είναι η πραγματοποίηση επενδύσεων ύψους τουλάχιστον 1 τρις ευρώ. Πηγή: Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 14/1/2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0021&from=ES>

Θεώρησα σημαντικό για όλα τα παραπάνω καταγραφέντα, να εστιάσω στο δεύτερο μέρος της εργασίας μου με το ΠΔΠ 2021-2027 και το Πακέτο Ανάκαμψης. Επίσης, θα προσπαθήσω να καταγράψω τις δημοσιονομικές και τις νομισματικές πολιτικές της Ένωσης για την καταπολέμηση των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας.

Αρχικές ενέργειες ΕΕ- Πηγές χρηματοδότησης

Η ΕΕ κινήθηκε άμεσα στην ανακατανομή του Ταμείου Συνοχής ούτως ώστε να ευνοηθούν τα κράτη ως μια πρώτη ένδειξη αντίδρασης στην πανδημία. Οι ενέργειες αυτές είχαν σαν στόχο αρχικώς να θωρακίσουν τα κράτη από την επερχόμενη ανεπάρκεια και στασιμότητα στις αγορές, χωρίς να τεθεί ένα οριστικό χρονικό ορόσημο- μιας και είναι αδύνατον να προβλεφθούν με σαφήνεια η διάρκεια και η ένταση της πανδημίας. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι ευρωπαϊκοί θεσμοί έχουν αναστείλει τις απαραίτητες δικλείδες ασφαλείας που αφορούν την αναλογικότητα της χρηματοδότησης ανά περιφέρεια ανά κράτος μέλος⁵⁸. Πλέον, το κράτος μέλος και η εκάστοτε κυβέρνηση έχει την δυνατότητα να καθορίσει από μόνο του το ύψος της βοήθειας προς μια περιφέρεια της χώρας με κριτήριο πλέον το κατά πόσο έχει πληγεί από την πανδημία. Ακόμη, το κράτος μέλος έχει την ευελιξία να μεταφέρει τα χρήματα μεταξύ των διαφορετικών ταμείων και να εστιάσει στους τομείς (τουρισμός, αλιεία, γεωργία κλπ) και στις γεωγραφικές περιοχές που κρίνει αναγκαία. Η ευελιξία αυτή δεν αφορά μόνο την κατεύθυνση των κονδυλίων, αλλά εν γένει την δημοσιονομική πολιτική και τα δημόσια οικονομικά της εκάστοτε χώρας (όπως για παράδειγμα οι έκτακτες δαπάνες για ανέργους, για εργαζομένους που περιορίστηκε ο κύκλος εργασίας τους κλπ.). Βέβαια, η πανδημική κατάσταση είναι προσωρινή, οπότε και τα μέτρα αυτά δεν θα ισχύουν εσαεί και η τωρινή νομοθεσία θα αυστηροποιηθεί με την λήξη της πανδημίας (για αυτό τον λόγο τονίζεται ο προσωρινός χαρακτήρας των συγκεκριμένων μέτρων και της τωρινής ευελιξίας στην νομοθεσία των ευρωπαϊκών θεσμών).

Από τον προϋπολογισμό της ΕΕ 2014-2020 διατέθηκαν 37 δις ευρώ για την στήριξη των συστημάτων υγείας, των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, των αγορών και της αγοράς εργασίας μέσω της πρωτοβουλίας επενδύσεων για την αντιμετώπιση του ιού (CRII⁵⁹). Ακολούθως, στον υπάρχοντα προϋπολογισμό εντάχθηκε το ποσό των 3,1 δις ευρώ, το οποίο και θα διατεθεί: 1) για την αγορά των απαραίτητων ιατροφαρμακευτικών υλικών και προστατευτικών μέσων (μάσκες, αναπνευστήρες, οξυγόνο κλπ.), 2) για την αγορά και την παραγωγή διαγνωστικών τεστ κορονοϊού, 3) για την ενίσχυση των εθνικών νοσοκομείων με τις απαραίτητες Μονάδες Εντατικής Θεραπείας, 4) για τον επαναπατρισμό των πολιτών της ΕΕ που έχουν απομονωθεί στο εξωτερικό λόγω της πανδημίας και των περιοριστικών μέτρων και 5) για την μεταφορά των ασθενών στο εξωτερικό για θεραπευτική περίθαλψη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (σε συμφωνία με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο) προσδιόρισε ως πηγή άντλησης χρηματοδότησης και τα εθνικά κονδύλια του τρέχοντος προϋπολογισμού που δεν έχουν χρησιμοποιηθεί από τα κράτη μέλη και ανέρχονται στα 28 δις ευρώ. Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM- European Stability Mechanism) αναπροσάρμοσε τα προληπτικά πιστωτικά όρια του λόγω της πανδημίας και δύναται να διαθέσει δάνεια έως και 2% του εκάστοτε ΑΕΠ του αιτούντος κράτους μέλους (σύμφωνα με τα επίσημα νούμερα του 2019). Δηλαδή μέχρι και 240 δις ευρώ⁶⁰ με το πρόγραμμα "Pandemic Crisis Support based

⁵⁸ Στις 16 Μαρτίου 2020 συμφωνήθηκε από τους Υπουργούς Οικονομικών της Ευρωζώνης η εξαίρεση από τους δημοσιονομικούς κανόνες του ενωσιακού δικαίου.

⁵⁹ Cohesion Policy and EU Solidarity Fund contribute to the Coronavirus Response Investment Initiative, European Commission, 16/3/2020, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2020/03/16-03-2020-cohesion-policy-and-eu-solidarity-fund-contribute-to-the-coronavirus-response-investment-initiative

⁶⁰ Term sheet: ESM Pandemic Crisis Support, <https://www.consilium.europa.eu/media/44011/20200508-pcs-term-sheet-final.pdf>

on the ECCL”, με ανώτατη μέση διάρκεια ωρίμανσης τα 10 έτη. Τα ποσά από το πρόγραμμα αυτό θα κατευθυνθούν προς τον τομέα της υγείας για την κάλυψη των υγειονομικών δαπανών. Ακόμη, το Ταμείο Αλληλεγγύης της ΕΕ δύναται να διαθέσει έως και 800 εκατομμύρια ευρώ για τις χώρες που έχουν πληγεί περισσότερο από την πανδημία- σε επίπεδο “δικαίου της ΕΕ”, στον ορισμό “κρίση” εντάσσεται και η όποια κρίση στον τομέα της υγείας. Δεν πρέπει να ξεχνάμε, επίσης, τον Μηχανισμό Δίκαιης Μετάβασης (μέρος της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας) ο οποίος αναμένεται να κινητοποιήσει επενδύσεις ύψους τουλάχιστον 100 δις ευρώ- το διάστημα 2021 με 2027- για τους πολίτες και τις περιφέρειες της ΕΕ που δεν μπορούν να προσαρμοστούν στην πράσινη μετάβαση.

Επίσης, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκού Συμβουλίου-Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέχρι τον Οκτώβριο του 2020, η συνολική εθνική δημοσιονομική στήριξη υπολογίζεται στο 4% του ΑΕΠ της ΕΕ με τάσεις διάρκειας του συγκεκριμένου ποσοστού τουλάχιστον μέχρι τα μέσα του καλοκαιριού του 2021⁶¹.

Νομισματική Πολιτική ΕΕ: Τα προγράμματα Asset Purchase Programme (APP) και Pandemic Emergency Purchase Programme (PEPP)

Τα πρώτα κρούσματα κορωνοϊού στην Ευρώπη εμφανίστηκαν περί τα τέλη του Φεβρουαρίου 2020 σε πολλά κράτη παράλληλα⁶²- η Ευρώπη αποτέλεσε το δεύτερο επίκεντρο της πανδημικής κρίσης. Από τότε μέχρι και τις αρχές Μαρτίου 2020 παρατηρούμε σοβαρές αναταράξεις στις μεγάλες διεθνείς χρηματαγορές. Η ταχύτητα της διάδοσης του ιού και ο φόβος μιας διαρκούς ύφεσης τρομάζει τους επενδυτές, γεγονός που αποτυπώνεται στους δείκτες μετοχών των χρηματιστηριακών αρχών. Βάσει του πανευρωπαϊκού δείκτη EURO STOXX 600⁶³ (INDEXSTOXX: SXXP), παρατηρούμε μια ραγδαία μείωση από τις 386.30 μονάδες (4 Μαρτίου 2020) στις 279.66 μονάδες (18 Μαρτίου 2020)- έχασε περίπου το ¼ της αξίας του και υποχώρησε σε περιοχή «bear market». Στον έτερο δείκτη EURO STOXX 50⁶⁴ (INDEXSTOXX: SX5E) παρατηρούμε μια μείωση από τις 3.420,56 μονάδες (4 Μαρτίου 2020) στις 2.385,82 μονάδες (18 Μαρτίου 2020). Το ίδιο περίπου διάστημα, ο βιομηχανικός δείκτης Dow Jones⁶⁵ κατέγραψε μια αντίστοιχη μείωση όπως οι παραπάνω δείκτες: από 27.090,86 μονάδες (4 Μαρτίου 2020) στις 18.591,93 μονάδες (23 Μαρτίου 2020). Έκτοτε, και μέχρι το τέλος του 2020 και οι τρεις δείκτες είχαν ανοδική τάση με μικρές αυξομειώσεις. Με λίγα λόγια, ενώ η παγκόσμια οικονομία συρρικνώνεται, οι χρηματιστηριακοί δείκτες παρουσίασαν μια αρνητική κάμψη τον μήνα Μάρτιο. Τα παραπάνω δεδομένα, και η περιρρέουσα αβεβαιότητα γύρω από την δυναμική του ιού, οδήγησαν την Κριστίν Λαγκάρντ στις 18 Μαρτίου 2020 να δηλώσει ότι: “There are no limits to our commitment to the euro. We are determined to use the full potential of our tools, within our

⁶¹ COVID-19: Η αντίδραση της ΕΕ στις οικονομικές επιπτώσεις, Ευελιξία στην εφαρμογή των κανόνων της ΕΕ, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/coronavirus/covid-19-economy/>

⁶² Κοροναϊός: Συναγερμός στην Ευρώπη - Κρούσματα σε Ελβετία, Ισπανία, Αυστρία και Κροατία, Newsroom, 25.2.2020, <https://www.cnn.gr/kosmos/story/208947/koronaivos-synagermos-stin-eyropi-kroysmata-se-elvetia-ispania-aystria-kai-kroatia>

⁶³ Δείκτης ευρωπαϊκών μετοχών που σχεδιάστηκε από την STOXX Ltd., <https://www.stoxx.com/index-details?symbol=SXXP>

⁶⁴ Δείκτης μετοχών της Ευρωζώνης που ανήκει στον Όμιλο Deutsche Börse., <https://www.stoxx.com/index-details?symbol=sx5E>

⁶⁵ Ο Dow Jones Industrial Average, είναι δείκτης χρηματιστηριακής αγοράς που μετρά την απόδοση των μετοχών 30 μεγάλων εταιρειών εισηγμένων σε χρηματιστήρια στις Ηνωμένες Πολιτείες., https://www.marketwatch.com/investing/index/djia/charts?mod=mw_quote_advanced

mandate"⁶⁶. Η παραπάνω δήλωση δεν απέχει πολύ από τις δηλώσεις του πρώην Προέδρου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, Μάριο Ντράγκι, στις 26/7/2012- το περίφημο "Whatever it takes"⁶⁷. Τα λόγια της τωρινής Προέδρου της ΕΚΤ αποπέμπουν σε δραστικά και αποφασιστικά μέτρα⁶⁸. Όπως ήταν αναμενόμενο τα βασικά επιτόκια της ΕΚΤ γρήγορα αναπροσαρμόστηκαν στα δεδομένα της τωρινής περιόδου σε μια προσπάθεια κατεύθυνσης του πληθωρισμού κοντά, αλλά κάτω του 2%⁶⁹: α) το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης στο 0,00%, β) το επιτόκιο διευκόλυνσης οριακής αναχρηματοδότησης σε 0,25% και γ) το επιτόκιο διευκόλυνσης καταθέσεων σε -0,50%. Η μείωση των επιτοκίων, μαζί με την συνεχόμενη (αλλά και ενισχυμένη) ποσοτική χαλάρωση αναμένεται να δράσει καταλυτικά στην αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας. Βέβαια, οι πολιτικές αυτές δεν τυγχάνουν και ευρείας αποδοχής από τα κράτη μέλη, ιδιαίτερα αν συνυπολογίσουμε την στάση του Γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου το οποίο τείνει να θεωρεί πως έχει ανώτερο ρόλο στην Ένωση από τους ίδιους της τους θεσμούς. Όμως η ισχύς τους είναι περιορισμένη και ο λόγος τους δεν μπορεί να γίνει πράξη⁷⁰.

Προς τα τέλη Μαρτίου 2020, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ανακοίνωσε, στα πλαίσια της νομισματικής πολιτικής για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας σε οικονομικό επίπεδο, το έκτακτο πρόγραμμα αγοράς στοιχείων ενεργητικού (αγορά, δηλαδή, ομολόγων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα) λόγω της πανδημίας (PEPP: Pandemic Emergency Purchase Programme⁷¹), ύψους 750 δις, το οποίο έρχεται να προστεθεί στα ήδη δαπανηθέντα 120 δις ευρώ⁷²- τα οποία κινητοποιήθηκαν για τον ίδιο λόγο. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα έχει την ευελιξία να προσαρμόζεται σε νέα χρονικά περιθώρια και το ύψος της δαπάνης να αυξομειώνεται ανάλογα με την θέληση της Προέδρου και του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ. Στο συνολικό ποσό πραγματοποιήθηκαν δύο προσθετικές τροποποιήσεις: α) στις 4 Ιουνίου 2020, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα πρόσθεσε μια συμπληρωματική ενίσχυση στο συγκεκριμένο έκτακτο πρόγραμμα της τάξεως των 600 δις ευρώ και β) στις 10 Δεκεμβρίου 2020 προστέθηκε το επιπλέον ποσό των 500 δις ευρώ. Το συνολικό ποσό του προσωρινού προγράμματος PEPP θα ξεπεράσει το 1,8 τρις⁷³. Η περαιτέρω επέκταση του PEPP διευκολύνει την νομισματική πολιτική των κρατών και στηρίζει την προσπάθεια περιορισμού της συρρίκνωσης της παγκόσμιας οικονομίας. Με το πρόγραμμα αυτό αποτρέπεται προσωρινά η ύπαρξη κάποιων σοβαρών κινδύνων στην νομισματική πολιτική των κρατών μελών καθώς και εν γένει στην ζώνη του ευρώ. Η Κριστίν Λαγκάρντ και το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας υλοποιούν αρχικώς την υπόσχεση τους για την διασφάλιση της ισχύς του ευρώ και την προστασία των πολιτών που χρησιμοποιούν το

⁶⁶ ECB's commitment to the euro has "no limits": Lagarde, Reuters, <https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-ecb-lagarde-idUSF9N29R018>

⁶⁷ ECB 'will do whatever it takes' to save the euro, Politico.eu, <https://www.politico.eu/article/ecb-will-do-whatever-it-takes-to-save-the-euro/>

⁶⁸ Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να νομοθετηθούν με απόλυτη προσοχή. Η συνοχή της ευρωζώνης και των οικονομιών της ΕΕ αποτελεί μείζων ζήτημα.

⁶⁹ Βασικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας από την αρχή της κρίσης μέχρι και σήμερα, ο οποίος πρέπει να επιτευχθεί με βιώσιμο τρόπο για την οικονομία της Ένωσης.

⁷⁰ Germany's highest court takes issue with the European Central Bank, The Economist, 7/5/2020, <https://www.economist.com/europe/2020/05/07/germanys-highest-court-takes-issue-with-the-european-central-bank>

⁷¹ Pandemic emergency purchase programme (PEPP), European Central Bank, <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/pepp/html/index.en.html>

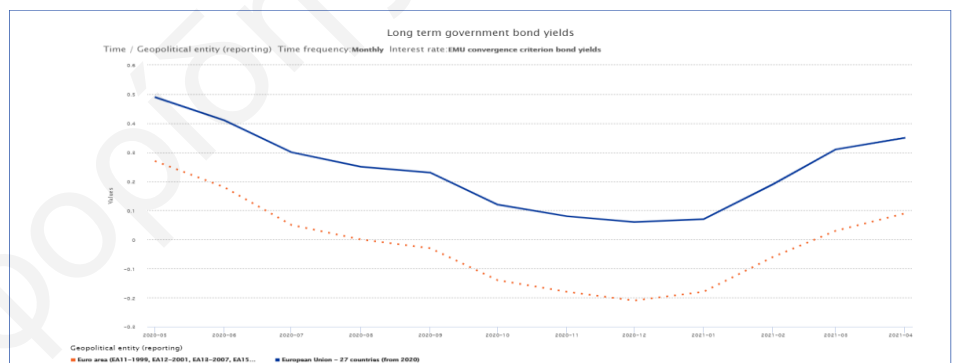
⁷² Πρόσθετο προσωρινό κονδύλι.

⁷³ ECB considers not using €1.8 trillion pandemic stimulus in full, Jorge Valero, 21/1/21, <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/ecb-considers-not-using-e1-8-trillion-pandemic-stimulus-in-full/>

συγκεκριμένο νόμισμα στις συναλλαγές τους. Ουσιαστικά, πρόκειται για έναν θύλακα που εγκιβωτίζει την επίδραση της πανδημίας στις νομισματικές πολιτικές της Ένωσης και στις εθνικές νομισματικές πολιτικές και αποτελεί ένα ισχυρό χαρτί στην πολιτική των εκάστοτε Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών. Στο εσωτερικό αυτού του θύλακα, έχει προστεθεί μια έξτρα ευελιξία στην αγορά των ομολόγων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, κάνοντας έτσι τα ομόλογα αυτά πιο ελκυστικά σε επενδυτικό επίπεδο. Οι αγορές ομολόγων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα θα πραγματοποιηθούν μέχρι και τα τέλη του 2020⁷⁴. Θα περιλαμβάνει όλες τις κατηγορίες περιουσιακών στοιχείων που είναι επιλέξιμες βάσει του υπάρχοντος προγράμματος Αγοράς Περιουσιακών Στοιχείων (Asset Purchase Programme), καθώς και τα περιουσιακά στοιχεία που εντάσσονται στο πρόγραμμα αγοράς του εταιρικού τομέα (Corporate Sector Purchase Programme- CSPP⁷⁵). Τέλος, το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας έχει την δυνατότητα να καταργήσει το συγκεκριμένο πρόγραμμα όταν προκρίνει ότι η πανδημική κρίση έχει πάψει να υφίσταται και σίγουρα όχι πριν από το τέλος του 2020 μιας και μέχρι τότε θα είναι υπό εφαρμογή το πρόγραμμα αγορών- πωλήσεων ομολόγων.

Τα χρεόγραφα που αγοράστηκαν στο πλαίσιο του PEPP θα ξανα-επενδυθούν μέχρι τα τέλη του 2022- μέχρι εκείνη την περίοδο θα πραγματοποιηθούν και οι αρχικές πληρωμές. Η ΕΚΤ αναμένει ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα θα συνεχίσει να λειτουργεί συμπληρωματικά στην πολιτική των επιτοκίων (τα οποία αναπροσαρμόζονται στα πανδημικά δεδομένα)- και μέχρι τα βασικά επιτόκια της ΕΚΤ ξεκινήσουν να αυξάνονται, με το πέρας της κρίσης. Οι επανεπενδύσεις των κύριων πληρωμών από τα ληξιπρόθεσμα χρεόγραφα που αγοράζονται στο πλαίσιο του APP θα συνεχιστούν μέχρι να κριθεί ότι η ρευστότητα είναι επαρκής στην αγορά και μέχρι να υπάρξει μια ανεκτή νομισματική διευκόλυνση.

Λόγω του προσωρινού προγράμματος αγοράς στοιχείων ενεργητικού λόγω της πανδημίας, η ΕΚΤ κατάφερε- ήδη από την πρώτη περίοδο της πανδημίας- να οδηγήσει τις αποδόσεις των κρατικών ομολόγων σε αρνητικά επίπεδα για την ζώνη του ευρώ και σε ελεγχόμενες αποδόσεις για τις υπόλοιπες χώρες της Ένωσης.

Οι αποδόσεις των κρατικών ομολόγων σε Ευρώπη και ευρωζώνη. Πηγή: Long term government bond yields, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teimf050/default/line?lang=en>

Περί τα τέλη Απριλίου, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε να μειώσει το επιτόκιο των μακροπρόθεσμων δανείων προς τις τράπεζες με το πρόγραμμα TLTRO III (Targeted longer-term refinancing

⁷⁴ Με οψιόν επέκτασης μέχρι τον Ιούνιο του 2021. Μηνιαίως θα δαπανώνται γύρω στα 20 δισεκατομμύρια ευρώ στα πλαίσια του προγράμματος Αγοράς Περιουσιακών Στοιχείων (Asset Purchase Programme- APP).

⁷⁵ Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος καθίστανται επιλέξιμα προς αγορά όλα τα εμπορικά έγγραφα επαρκούς πιστωτικής ποιότητας. Επίσης τίθενται στα πλαίσια του συγκεκριμένου προγράμματος ορισμένοι κανόνες όσον αφορά την ημερομηνία έκδοσης του περιουσιακού στοιχείου, την ημερομηνία ισχύος του, το ανώτατο ποσό αγοράς, κλπ. Επίσης, για να πληρούνται οι ελάχιστες προϋποθέσεις του συγκεκριμένου προγράμματος έχει θεσπιστεί ως ελάχιστο εκκρεμές ποσό έκδοσης τα 10 εκατομμύρια ευρώ όπως και έχουν τεθεί σε εφαρμογή οι Πρόσθετες Πιστωτικές Απαιτήσεις (Additional Credit Claims- ACC).

Corporate Sector Purchase Programme (CSPP) – Questions & Answers, European Central Bank, <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/app/html/cspp-qa.en.html>

operations) σε αρνητικό επιτόκιο (στο -0,5%). Δηλαδή, για το διάστημα Ιούνιος 2020- Ιούνιος 2021 οι τράπεζες θα μπορούν να δανείζονται από την ΕΚΤ με αρνητικό επιτόκιο- η κίνηση αυτή ωθεί τις τράπεζες να δανειστούν μακροπρόθεσμα (σε βάθος χρόνου) επειδή δεν θα πρέπει να πληρώσουν ολόκληρο το ποσό του δανεισμού λόγω του αρνητικού επιτοκίου, άρα βγαίνουν κερδισμένες κατά μια έννοια. Παράλληλα με το TLTRO III, ανακοινώθηκε και η έναρξη της λειτουργίας του PELTROs (Pandemic emergency longer-term refinancing operations), ενός προγράμματος μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης, το οποίο θα λειτουργήσει υποστηρικτικά προς την ρευστότητα και την ομαλή λειτουργία των ευρωπαϊκών χρηματαγορών. Το πρόγραμμα PELTROs θα ξεκινήσει την λειτουργία του στις 20 Μαΐου 2020 και αναμένεται ότι θα λήξει- το αργότερο- μέχρι τον Σεπτέμβριο του επόμενου έτους. Όπως παρατηρούμε, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η Κριστίν Λαγκάρντ υλοποιούν τα όσα υποσχέθηκαν σχετικά με την ρευστότητα στις αγορές και με την ισχύς του ευρώ.

Προσωρινό μέτρο στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης SURE (Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency)

Με βάση το συγκεκριμένο μέσο, παρέχονται δάνεια στα κράτη μέλη με ευνοϊκούς για αυτά όρους αποπληρωμής λόγω της εφαρμογής των εθνικών συστημάτων μειωμένου κύκλου εργασίας. Τα δάνεια⁷⁶ που χορηγούνται από την Ένωση συνοδεύονται από ένα σύστημα προαιρετικών εγγυήσεων από τα εκάστοτε κράτη που εντάσσονται στο συγκεκριμένο πρόγραμμα και μπορούν να φτάσουν τα 100 δις ευρώ για κάθε συμμετέχον μέλος. Στόχος του προσωρινού μέσου SURE είναι να βοηθήσει τους εργαζομένους να διατηρήσουν τις θέσεις εργασίας τους (ολική και μερική απασχόληση) την περίοδο αυτή της πανδημίας και να καλύψει ένα ορισμένο μέρος των δαπανών που σχετίζονται με το έργο τους. Το μέσο αυτό συνδέεται άρρηκτα με την παγκόσμια προσπάθεια των κρατών για διατήρηση των ποσοστών της ανεργίας στα προ της πανδημίας επίπεδα και για αυτό προσαρμόζεται στις ανάγκες της κοινωνίας την περίοδο αυτή (για παράδειγμα στο συγκεκριμένο μέσο εντάχθηκαν, σε μεγάλο ποσοστό, οι γονείς που όφειλαν να βρίσκονται στο σπίτι για να παρακολουθούν τα παιδιά τους την ώρα της τηλεκατάρτισης).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε το χρηματοδοτικό ποσό των 87,9 δις ευρώ⁷⁷ ως συνολικό ποσό δαπάνης για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων για 17 κράτη μέλη της Ένωσης (η Επιτροπή ενέκρινε μια πρόσθετη χρηματοδοτική στήριξη ύψους 2,5 δις ευρώ προς την Ιρλανδία ανεβάζοντας το ύψος της δαπάνης του προγράμματος στα 90,4 δις ευρώ). Αν και όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης μπορούν να ενταχθούν στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, η Ένωση επικεντρώθηκε στα κράτη όπου οι εργαζόμενοι υπέστησαν τις

⁷⁶ Το συνολικό ύψος των δανείων καθορίστηκε με βάση το ύψος της συνεισφοράς του κράτους μέλους στο Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (ΑΕΕ) στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πηγή: Πανδημία COVID-19: Το Συμβούλιο θεσπίζει προσωρινά μέτρα στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE), Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/05/19/covid-19-council-reaches-political-agreement-on-temporary-support-to-mitigate-unemployment-risks-in-an-emergency-sure/>

⁷⁷ SURE- Το ευρωπαϊκό μέσο προσωρινής στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/financial-assistance-eu/funding-mechanisms-and-facilities/sure_el

μεγαλύτερες απώλειες. Αναλυτικά, παρατίθενται παρακάτω τα ποσά που αντιστοιχούν σε κάθε χώρα από το πρόγραμμα SURE:

<u>Κράτος Μέλος</u>	<u>Ύψος Χρηματοδότησης</u>
Βέλγιο	7,8 δις ευρώ
Βουλγαρία	511 εκατ. ευρώ
Τσεχική Δημοκρατία	2 δις ευρώ
Ελλάδα	2,7 δις ευρώ
Ουγγαρία	504 εκατ. ευρώ
Ισπανία	21,3 δις ευρώ
Κροατία	1 δις ευρώ
Ιταλία	27,4 δις ευρώ
Κύπρος	479 εκατ. ευρώ
Ιρλανδία	2,5 δις ευρώ
Λετονία	192 εκατ. ευρώ
Λιθουανία	602 εκατ. ευρώ
Μάλτα	244 εκατ. ευρώ
Πολωνία	11,2 δις ευρώ
Πορτογαλία	5,9 δις ευρώ
Ρουμανία	4 δις ευρώ
Σλοβακία	631 εκατ. Ευρώ
Σλοβενία	1,1 δις ευρώ

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁷⁸

Παρά την οικονομική στήριξη στους ανέργους και στους ημι-απασχολούμενους με το συγκεκριμένο πρόγραμμα και από τις θεσπισμένες πολιτικές των εκάστοτε κρατών, η πραγματικότητα είναι πολύ διαφορετική.

Δημοσιονομική πολιτική ΕΕ

Από τις 16 Μαρτίου 2020 μέχρι τα μέσα Απριλίου του ίδιου έτους, τα κράτη μέλη της ΕΕ διέθεσαν περίπου το 3% του ΑΕΠ τους για την στήριξη της υγειονομικής περιθάλψης, των πληγέντων εργαζομένων και των οικονομικών τομέων⁷⁹. Τα κράτη μέλη, ακόμη,

⁷⁸ SURE- Το ευρωπαϊκό μέσο προσωρινής στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/financial-assistance-eu/funding-mechanisms-and-facilities/sure_el

⁷⁹ Report on the comprehensive economic policy response to the COVID-19 pandemic, European Council of European Union, 9-4-2020, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/04/09/report-on-the-comprehensive-economic-policy-response-to-the-covid-19-pandemic/>

δεσμεύτηκαν να παρέχουν ρευστότητα σε τομείς και επιχειρήσεις που έχουν πληγεί από την επέλαση της πανδημίας. Και όταν αναφερόμαστε σε ρευστότητα, κάνουμε λόγο σε δημόσιες εγγυήσεις και σε αναβαλλόμενες φορολογικές πληρωμές. Εκτιμάται ότι η ΕΕ θα σπαταλήσει γύρω από την συγκεκριμένη ρευστότητα περίπου το 16% του ΑΕΠ της. Επίσης, στις 23 Μαρτίου αποφασίστηκε από τους Υπουργούς Οικονομικών της ΕΕ η χαλάρωση των όρων της δημοσιονομικής πολιτικής των κρατών μελών⁸⁰. Το γεγονός αυτό προσφέρει την απαραίτητη ευελιξία⁸¹ στους εθνικούς προϋπολογισμούς και εξασφαλίζει τον απαραίτητο χρόνο και χώρο για να ανταποκριθούν τα κράτη στο αντίκτυπο της πανδημίας.

Κοινός στόχος ΕΕ: Ανάκαμψη

Το αντίκτυπο της πανδημίας στην οικονομία φαινόταν εξ αρχής τεραστίων διαστάσεων, γεγονός που αντιλήφθηκαν σχεδόν νωρίς όλες οι χώρες ανά το παγκόσμιο- έτσι και στην Ευρωπαϊκή Ένωση για την οποία έγινε λόγος εξ αρχής για ένα νέο “Σχέδιο Μάρσαλ”. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 23 Απριλίου 2020⁸² (μέσω τηλεδιάσκεψης), οι αρχηγοί των κρατών μελών της Ένωσης έδωσαν εντολή στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να καταρτίσει ένα σχέδιο για την ανάκαμψη των χωρών από το οικονομικό, αρνητικό αντίκτυπο που επιφέρει η πανδημία και τα περιοριστικά μέτρα. Βέβαια, ο ρόλος του νέου μέσου οφείλει να είναι διακριτός από τον μακροπρόθεσμο προϋπολογισμό της Ένωσης, ο οποίος και αυτός οφείλει να τροποποιηθεί ανάλογα. Ο γάλλος πρόεδρος Εμμανουέλ Μακρόν και η γερμανίδα καγκελάρια Άνγκελα Μέρκελ παρουσίασαν στις 18 Μαΐου 2020 την πρόταση τους για το νέο Ταμείο Ανάκαμψης και την “ιδεολογία” αυτού του ταμείου. Σύμφωνα με την πρόταση τους, το ταμείο θα πρέπει να ανέρχεται στα 500 δις ευρώ και θα πρέπει να χρηματοδοτεί το δημοσιονομικό αντίκτυπο της πανδημίας στις χώρες της Ευρώπης. Οι πόροι του θα προέλθουν από την έκδοση κοινού χρέους της ΕΕ (κάτι με το οποίο, αρχικά, διαφωνούσε η Γερμανία και έκαναν λόγο για “μη ρεαλιστική προσέγγιση της κρίσης”), μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τα χρήματα που θα αποκομίσει η Επιτροπή από την έκδοση αυτή, θα διοχετευτούν στα κράτη και στους τομείς των κρατών που επλήγησαν περισσότερο από την πανδημία και τα περιοριστικά μέτρα. Τα ποσά της δαπάνης δεν θα αποπληρωθούν από τα κράτη που τα απορρόφησαν, αλλά θα εκδοθούν σε κοινή βάση για όλα τα κράτη ανάλογα με την οικονομική τους συνεισφορά. Πλέον τα κράτη αναλαμβάνουν από κοινού την αντιμετώπιση του οικονομικού αντίκτυπου της πανδημίας, γεγονός που μαρτυράει για άλλη μια φορά την ανάγκη για “οικονομική ένωση της Ευρώπης” και την σημασία αυτής για ορισμένες χώρες.

Στο πνεύμα του πλαισίου Γαλλίας- Γερμανίας κινήθηκε τόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όσο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Η πρόταση για το Ταμείο Ανάκαμψης παρουσιάστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 27 Μαΐου 2020 και εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 21 Ιουλίου του ίδιου έτους. Το ύψος του ποσού του Ταμείου Ανάκαμψης ανέρχεται στα 750 δις ευρώ. Παράλληλα με το Ταμείο Ανάκαμψης, τροποποιήθηκε και εγκρίθηκε ο μακροπρόθεσμος προϋπολογισμός, ο οποίος ανέρχεται για την περίοδο 2021-2027 στα 1

⁸⁰ Report on the comprehensive economic policy response to the COVID-19 pandemic, European Council of European Union, 9-4-2020, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/04/09/report-on-the-comprehensive-economic-policy-response-to-the-covid-19-pandemic/>

⁸¹ Παρόλα αυτά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εκδώσει κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά την δημοσιονομική πολιτική των κρατών.

⁸² Βιντεοδιάσκεψη των μελών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 23 Απριλίου 2020, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, <https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2020/04/23/>

074,3 δις ευρώ⁸³- το ποσό του δημοσιονομικού πλαισίου που είχε εγκριθεί και ψηφιστεί πριν από την πανδημία ήταν λίγο μεγαλύτερο (1 134,6 δισεκατομμύρια⁸⁴), όμως τότε δεν υπήρχε το Ταμείο Ανάκαμψης. Οι πόροι αυτοί θα αποπληρωθούν μέσα από την αύξηση των ίδιων των πόρων της Ένωσης. Κοινός στόχος των δύο αυτών μέσων, πέρα από τον μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων της πανδημίας στην οικονομία, είναι και η ενδυνάμωση της θέσης της ΕΕ σε δύο πολύ ανερχόμενα ζητήματα για την ανθρωπότητα: α) τον ψηφιακό μετασχηματισμό και β) την πράσινη μετάβαση. Οι πολιτικές αυτές είναι αδύνατον να περάσουν απαρατήρητες, ανεβάζοντας το ύψος της συνολικής δέσμης μέτρων στα 2 364,3 δις ευρώ (συνυπολογίζοντας τα τρία δίκτυα ασφαλείας για τους εργαζομένους, τις επιχειρήσεις και τα κράτη μέλη).

Επίσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε στις 11 Σεπτεμβρίου 2020⁸⁵ να προσθέσει επιπλέον 6,2 δις ευρώ στον υπάρχον προϋπολογισμό. Από το ποσό αυτό, τα 1,09 δις ευρώ θα διατεθούν για την άμεση ανάπτυξη και αγορά των πρώτων δόσεων εμβολίων και τα 5,1 δις ευρώ θα προστεθούν στα ήδη υπάρχοντα κονδύλια για τις επενδύσεις που σχετίζονται με την αντιμετώπιση του ιού (CRII και CRII+). Τα κράτη μέλη της Ένωσης οφείλουν να καταθέσουν τα εθνικά τους σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας μέχρι έως τις 30 Απριλίου 2021 και στα οποία οφείλουν να καταγράψουν τα μεταρρυθμιστικά τους πλάνα και τα επενδυτικά τους σχέδια. Τέλος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένει ότι ο αντίκτυπος της κρίσης COVID-19 θα οδηγήσει σε αργή ανάπτυξη και ότι η ευρωπαϊκή οικονομία δεν θα επανέλθει στα προ της πανδημίας επίπεδα πριν από το 2023.

Ταμείο Ανάκαμψης Next Generation EU (NGEU)

Το ύψος του Ταμείου Ανάκαμψης ανέρχεται, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, στα 750 δις ευρώ. Το ποσό αυτό θα κατανεμηθεί στα παρακάτω προγράμματα και ταμεία και από τα τελευταία θα κατευθυνθούν προς τα εθνικά σχέδια ανάκαμψης. Τα προγράμματα και ταμεία είναι τα εξής: 1) Ίσως ο πιο σημαντικός πυλώνας του Ταμείου Ανάκαμψης είναι ο Μηχανισμός Ανθεκτικότητας και Ανάκαμψης, ο οποίος άντλησε 672,5 δις ευρώ (312,5 δις ευρώ σε επιχορηγήσεις και 360 δις ευρώ σε δάνεια)⁸⁶, 2) Το REACT-EU, το οποίο θα χορηγήσει πρόσθετη χρηματοδότηση- ύψους 47,5 δις ευρώ- προς τους τομείς που χρήζουν βοήθειας για την δρομολόγηση μιας υγιούς ανάκαμψης⁸⁷, 3) το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, το οποίο θα στηρίξει τις περιοχές της ΕΕ που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις λόγω της πράσινης μετάβασης και των στόχων της ΕΕ γύρω από το περιβάλλον⁸⁸, ύψους 10 δις ευρώ, 4) το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο

⁸³ Στον προϋπολογισμό της ΕΕ για το 2021-27 εντάχθηκε ένα ποσό της τάξεως των 750 δις ευρώ λόγω της πανδημίας, το οποίο θα αντληθεί από τις χρηματοοικονομικές αγορές και θα κατανεμηθεί προς τα κράτη ανάλογα με την επίδραση της πανδημίας.

⁸⁴ Το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2021-2027, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_1.4.3.pdf

⁸⁵ COVID-19: Η αντίδραση της ΕΕ στις οικονομικές επιπτώσεις, Προϋπολογισμός 2020, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/coronavirus/covid-19-economy/>

⁸⁶ COVID-19: Πώς θα λειτουργεί ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/economy/20210128STO96608/covid-19-pos-tha-leitourgei-o-michanismos-anakampsis-kai-anthektikotitas>

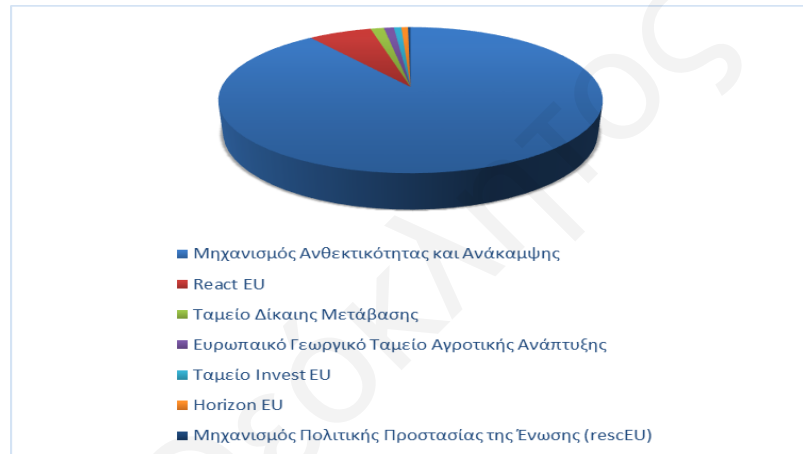
⁸⁷ Το REACT-EU λαμβάνει τη μορφή στοχευμένων τροποποιήσεων βάσει του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1303/2013.

⁸⁸ Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης: Το Συμβούλιο εγκρίνει την πολιτική συμφωνία με το Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/12/16/just-transition-fund-council-endorses-the-political-deal-with-the-parliament/>

Αγροτικής Ανάπτυξης⁸⁹, το οποίο χρηματοδοτήθηκε με 7,5 δις ευρώ, για την στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας (στον τομέα της γεωργίας) των κρατών και των περιφερειών, 5) το Ταμείο InvestEU⁹⁰, το οποίο θα χρηματοδοτήσει επενδύσεις που δεν έβρισκαν χρηματοδότηση με μεγαλύτερη έμφαση στην πράσινη ανάπτυξη, ύψους 5,6 δις ευρώ, 6) το πρόγραμμα Horizon Europe⁹¹, το οποίο θα στηρίξει την καινοτομία στην ΕΕ και την έρευνα, με 5 δις ευρώ και 7) με 1,9 δις ευρώ ο Μηχανισμός Πολιτικής Προστασίας της Ένωσης, ο οποίος μηχανισμός είναι υπεύθυνος για για την αντιμετώπιση φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών στην ΕΕ⁹².

Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2021-2027⁹³

Το νέο πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2021-2027 αναμένεται να έχει έναν καθοριστικό ρόλο στην ανάκαμψη της οικονομίας της ΕΕ στην μετά την πανδημία εποχή. Το ύψος του νέου Δημοσιονομικού Πλαισίου ανέρχεται στα 1 074,3 δις ευρώ, όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, και θα κατανεμηθούν ως εξής:

1) Για την **κοινή αγορά, την καινοτομία και τον ψηφιακό τομέα** προορίζονται 132,781 δις ευρώ από το ΠΔΠ 2021-2027, εκ των οποίων:

- i. τα 83,159 δις ευρώ θα κατευθυνθούν προς την έρευνα και την καινοτομία (76,4 δις ευρώ στο πρόγραμμα Horizon Europe, 1,757 δις ευρώ στο ερευνητικό πρόγραμμα της Euratom⁹⁴ και 5 δις ευρώ για το διεθνές ερευνητικό και μηχανολογικό έργο πυρηνικής σύντηξης⁹⁵),
- ii. για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων⁹⁶ θα καταβληθούν 29,367 δις ευρώ (2,8 δις ευρώ προς το InvestEU, 11,384 δις ευρώ προς θέματα μεταφορών⁹⁷, 5,180 δις ευρώ προς θέματα ενέργειας⁹⁸, 1,832 δις ευρώ για ψηφιακά θέματα⁹⁹, 6,761

⁸⁹ Ευρωπαϊκό γεωργικό ταμείο αγροτικής ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), European Commission, https://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/what/glossary/e/european-agricultural-fund-for-rural-development

⁹⁰ InvestEU: σημαντική ενίσχυση της απασχόλησης, της ανάπτυξης και των επενδύσεων, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, <https://www.europarl.europa.eu/news/el/press-room/20190410IPR37569/investeu-simantiki-enischusi-tis-apascholis-tis-anaptuxis-kai-ton-ependuseon>

⁹¹ Horizon Europe, European Commission, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en

⁹² Ευρωπαϊκή πολιτική προστασία, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/civil-protection/>

⁹³ MULTIANNUAL FINANCIAL FRAMEWORK 2021-2027 AND NEXT GENERATION EU (COMMITMENTS, in 2018 prices), Council of the European Union, https://www.consilium.europa.eu/media/47567/mff-2021-2027_rev.pdf

⁹⁴ Euratom Research and Training Programme.

⁹⁵ International Thermonuclear Experimental Reactor (ITER).

⁹⁶ European fund for strategic investments (EFSI).

⁹⁷ Connecting Europe Facility- Transport.

⁹⁸ Connecting Europe Facility- Energy.

⁹⁹ Connecting Europe Facility- Digital.

δισ ευρώ για το πρόγραμμα “Ψηφιακή Ευρώπη¹⁰⁰”, 1,263 δισ ευρώ προς αποκεντρωμένους οργανισμούς της θεματικής αυτής και τέλος 146 εκατομμύρια ευρώ σε λοιπά θέματα),

- iii. για την Ενιαία Αγορά θα επενδυθούν 5,860 δισ ευρώ (3,735 δισ ευρώ για το πρόγραμμα που σχετίζεται με την ενιαία αγορά¹⁰¹, 161 εκατομμύρια ευρώ για το πρόγραμμα της ΕΕ κατά της απάτης¹⁰², 239 εκατομμύρια για την συνεργασία των κρατών στον τομέα της φορολόγησης¹⁰³, 843 εκατομμύρια ευρώ για την συνεργασία των κρατών στον τομέα των τελωνείων¹⁰⁴, 811 εκατομμύρια ευρώ για αποκεντρωμένους οργανισμούς και 72 εκατομμύρια ευρώ σε λοιπά θέματα),
- iv. για τους στόχους που έθεσε η ΕΕ σχετικά με το διάστημα θα επενδυθούν 13,443 δισ ευρώ (13,202 δισ ευρώ προς το Ευρωπαϊκό Διαστημικό Πρόγραμμα¹⁰⁵ και 241 εκατομμύρια ευρώ σε αποκεντρωμένους οργανισμούς της θεματικής αυτής),
- v. 952 εκατομμύρια ευρώ θα πλαισιώσουν τα παραπάνω ταμεία, σε περίπτωση που παρατηρηθεί κωλυσιεργία στην υλοποίηση των προγραμμάτων,
- vi. 500 εκατομμύρια ευρώ θα έχουν αναδιανεμητικό χαρακτήρα.

2) Για την **Συνοχή, την Ανθεκτικότητα και της Αξίες της ΕΕ** προορίζονται 377,758 δισ ευρώ από το ΠΔΠ 2021-2027, εκ των οποίων:

- i. για την Περιφερειακή Ανάπτυξη και Συνοχή θα καταβληθούν 243,087 δισ ευρώ (200,360 δισ ευρώ προς το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, 42,556 δισ ευρώ για το Ταμείο Συνοχής¹⁰⁶ και 171 εκατομμύρια ευρώ προς την τουρκοκυπριακή κοινότητα),
- ii. για την Ανάκαμψη και την Ανθεκτικότητα θα καταβληθούν 18,595 δισ ευρώ (767 εκατομμύρια ευρώ θα διατεθούν προς το Μέσο Τεχνικής Υποστήριξης¹⁰⁷, 5 εκατομμύρια ευρώ για την προστασία του ευρώ από τον κίνδυνο της παραχάραξης, 12,914 δισ ευρώ για την χρηματοδότηση και την αποπληρωμή του NGEU, 1,106 δισ ευρώ για τον Μηχανισμό Πολιτικής Προστασίας της ΕΕ¹⁰⁸, 2,170 δισ ευρώ για το πρόγραμμα EU4Health, 1,558 δισ ευρώ προς αποκεντρωμένους οργανισμούς της θεματικής αυτής, 500 εκατομμύρια θα έχουν αναδιανεμητικό χαρακτήρα και 75 εκατομμύρια προς λοιπές χρήσεις).
- iii. για την επένδυση που αφορά τους πολίτες, την κοινωνική συνοχή και τις αξίες της ΕΕ θα καταβληθούν 115,825 δισ ευρώ (87,995 δισ ευρώ για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+¹⁰⁹, 676 εκατομμύρια ευρώ για την απασχόληση και την καινοτομία, 21,708 δισ ευρώ για το πρόγραμμα κινητικότητας Erasmus+, 500 εκατομμύρια ευρώ θα έχουν αναδιανεμητικό χαρακτήρα, 895 εκατομμύρια ευρώ προς το Ευρωπαϊκό Σώμα Αλληλεγγύης¹¹⁰, 1,642 δισ ευρώ για το πρόγραμμα “Δημιουργική Ευρώπη”, 841 εκατομμύρια ευρώ, 841 εκατομμύρια ευρώ για θέματα δικαιοσύνης, δικαιωμάτων και αξιών, 1,547 δισ ευρώ προς αποκεντρωμένους οργανισμούς της θεματικής αυτής, 261

¹⁰⁰ Digital Europe Programme.

¹⁰¹ Single Market Programme- Συμπεριλαμβάνεται και το COSME, το οποίο ασχολείται με τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, https://ec.europa.eu/growth/smes/cosme_en

¹⁰² EU Anti-Fraud Programme.

¹⁰³ Cooperation in the field of taxation (FISCALIS).

¹⁰⁴ Cooperation in the field of customs (CUSTOMS).

¹⁰⁵ European Space Programme.

¹⁰⁶ Εκ των οποίων τα 10 δισ ευρώ θα κατευθυνθούν προς το CEF- Transport.

¹⁰⁷ Technical Support Instrument (TSI).

¹⁰⁸ RescEU.

¹⁰⁹ European Social Fund+ (ESF+).

¹¹⁰ European Solidarity Corps (ESC).

εκατομμύρια θα πλαισιώνουν τα παραπάνω ταμεία σε περίπτωση που παρατηρηθεί κωλυσιεργία και 1 δις ευρώ θα έχουν αναδιανεμητικό χαρακτήρα).

3) Για το **περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους** προορίζονται 356,374 δις ευρώ από το ΠΔΠ 2021-2027, εκ των οποίων:

- i. για την αγροτική και θαλάσσια πολιτική θα καταβληθούν 342,876 δις ευρώ (258,594 δις ευρώ για το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων¹¹¹, 77,850 δις ευρώ για το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης¹¹², 5,430 δις ευρώ για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας, 890 εκατομμύρια ευρώ για λοιπά θέματα και 112 εκατομμύρια ευρώ προς τους αποκεντρωμένους οργανισμούς),
- ii. για το περιβάλλον και την κλιματική δράση θα επενδυθούν 12,838 δις ευρώ (4,812 δις ευρώ για το πρόγραμμα περιβαλλοντικής δράσης LIFE, 7,5 δις ευρώ για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης¹¹³, 218 εκατομμύρια προς λοιπές χρήσεις, 308 εκατομμύρια προς αποκεντρωμένους οργανισμούς της θεματικής αυτής και 660 εκατομμύρια ευρώ με αναδιανεμητικό χαρακτήρα),

4) Για ζητήματα που αφορούν την **μετανάστευση και την διαχείριση των συνόρων** προορίζονται 22,671 δις ευρώ από το ΠΔΠ 2021-2027, εκ των οποίων:

- i. για τα μεταναστευτικά ζητήματα θα καταβληθούν 9,789 δις ευρώ (8,705 δις ευρώ για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹¹⁴ και 1,084 δις ευρώ προς αποκεντρωμένους οργανισμούς της θεματικής αυτής),
- ii. για ζητήματα διαχείρισης συνόρων θα καταβληθούν 12,680 δις ευρώ (5,505 δις ευρώ προς το Ταμείο για την ολοκληρωμένη διαχείριση των συνόρων¹¹⁵, 7,175 δις ευρώ προς αποκεντρωμένους οργανισμούς της θεματικής αυτής εκ των οποίων τα 500 εκατομμύρια θα έχουν αναδιανεμητικό χαρακτήρα),
- iii. 202 εκατομμύρια ευρώ θα τεθούν στο περιθώριο και θα διατεθούν αναδιανεμητικά.

5) Για ζητήματα **ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ** προορίζονται 13,185 δις ευρώ από το ΠΔΠ 2021-2027, εκ των οποίων:

- i. για τα ζητήματα ασφάλειας θα καταβληθούν 4,070 δις ευρώ (1,705 δις ευρώ για το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας¹¹⁶, 490 δις ευρώ για το πρόγραμμα συνδρομής στον παροπλισμό του πυρηνοληκτρικού σταθμού στη Λιθουανία¹¹⁷, 555 εκατομμύρια ευρώ για τα προγράμματα παροπλισμού- συμπεριλαμβανομένων και εκείνα της Βουλγαρίας και της Σλοβακίας¹¹⁸, 1,320 δις ευρώ θα διατεθούν προς αποκεντρωμένους οργανισμούς της θεματικής αυτής),
- ii. για ζητήματα άμυνας θα καταβληθούν 8,514 δις ευρώ (7,014 δις ευρώ για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας¹¹⁹, 1,500 δις ευρώ για την κινητικότητα των στρατιωτικών),
- iii. 601 εκατομμύρια ευρώ θα τεθούν στο περιθώριο και θα διατεθούν αναδιανεμητικά.

¹¹¹ European Agricultural Guarantee Fund (EAGF).

¹¹² European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD).

¹¹³ Just Transition Fund.

¹¹⁴ Asylum and Migration Fund.

¹¹⁵ Integrated Border Management Fund (IBMF).

¹¹⁶ Internal Security Fund.

¹¹⁷ Nuclear Decommissioning (Lithuania).

¹¹⁸ Nuclear decommissioning assistance programmes in Bulgaria and Slovakia.

¹¹⁹ European Defence Fund (EDF).

6) Για **ζητήματα γειτονίας και υπόλοιπου κόσμου** προορίζονται 98,419 δις ευρώ από το ΠΔΠ 2021-2027, εκ των οποίων:

- i. για την εξωτερική δράση της ΕΕ θα διατεθούν 85,245 δις ευρώ (70,800 δις ευρώ θα διατεθούν για τον Μηχανισμό Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας¹²⁰, 10,260 δις ευρώ θα δαπανηθούν σε ανθρωπιστικές βοήθειες- εκ των οποίων τα 500 εκατομμύρια θα έχουν αναδιανεμητικό χαρακτήρα, 2,375 δις ευρώ θα δαπανηθούν για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας¹²¹, 444 εκατομμύρια θα διατεθούν σε υπερπόντιες χώρες και εδάφη-συμπεριλαμβανομένης και της Γροιλανδίας, 1,366 δις ευρώ για λοιπά θέματα),
- ii. 12,565 δις ευρώ θα διατεθούν σε χώρες που βρίσκονται σε προενταξιακή διαδικασία ως βοήθεια
- iii. 609 εκατομμύρια ευρώ θα έχουν αναδιανεμητικό χαρακτήρα.

7) για την **Ευρωπαϊκή Δημόσια Διοίκηση** θα δαπανηθούν 73,102 δις ευρώ από το ΠΔΠ 2021-2027, εκ των οποίων:

- i. για τα σχολεία των κρατών της ΕΕ και τις συντάξεις των ευρωπαϊκών πολιτών θα διατεθούν τα 17,250 δις ευρώ,
- ii. για τις διοικητικές δαπάνες των θεσμών θα διατεθούν τα 55,752 δις ευρώ.

Συνολικό ύψος δαπανών Ταμείου Ανάκαμψης και ΠΔΠ 2021-2027 (Πίνακας)

<u>Θέμα- Πρόγραμμα</u>	<u>Ταμείο Ανάκαμψης NGEU</u>	<u>ΠΔΠ 2021-2027</u>	<u>Συνολικό ύψος δαπάνης</u>
Συνοχή, Ανθεκτικότητα και Αξίες	721,9 δις ευρώ	377,8 δις ευρώ	1 099,7 δις ευρώ
Φυσικοί πόροι και περιβάλλον	17,5 δις ευρώ	356,4 δις ευρώ	373,9 δις ευρώ
Ενιαία αγορά, καινοτομία και ψηφιακός τομέας	10,6 δις ευρώ	132,8 δις ευρώ	143,4 δις ευρώ
Μετανάστευση και διαχείριση των συνόρων	-	22,7 δις ευρώ	22,7 δις ευρώ
Γειτονικές χώρες και υπόλοιπος κόσμος	-	98,4 δις ευρώ	98,4 δις ευρώ
Ευρωπαϊκή Δημόσια Διοίκηση	-	73,1 δις ευρώ	73,1 δις ευρώ
ΣΥΝΟΛΟ:	750 δις ευρώ	1 074,3 δις ευρώ	1 824,3 δις ευρώ

Μέτρα στήριξης των Επιχειρήσεων

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) δημιούργησε ένα εργαλείο εγγυήσεων ύψους 25 δις ευρώ για να βοηθήσει τις επιχειρήσεις (κυρίως τις μικρές και τις μεσαίες επιχειρήσεις) που έχουν πληγεί από την πανδημία σε ολόκληρη την Ευρώπη. Αντιστοίχως, οι επιχειρήσεις

¹²⁰ Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument.

¹²¹ Common Foreign and Security Policy (CFSP).

οφείλουν με τα συγκεκριμένα ποσά, που έχουν την δυνατότητα να λάβουν, να επουλώσουν τα όποια κενά υπάρχουν στα τιμολόγια τους και να θωρακιστούν με τα απαραίτητα μέσα (μάσκες, αντισηπτικά κλπ.). Το συγκεκριμένο μέσο δύναται να επεκταθεί μέχρι και κατά 200 δις ευρώ και τα ποσά που παρέχονται παίρνουν την μορφή δανείων μέσω εγγυήσεων.

Η ΕΤεπ καλείται το προσεχές διάστημα να βρει τον καταλληλότερο συνδυασμό επενδύσεων-πράσινης ανάπτυξης ούτως ώστε να κινητοποιηθούν τα απαραίτητα κεφάλαια σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, να δημιουργηθούν οι απαραίτητες νέες εξειδικευμένες θέσεις εργασίας, να ανεξαρτητοποιηθεί σε μερικό βαθμό η ενεργειακή σχέση ΕΕ- Ρωσίας κλπ.. Τέλος δεν πρέπει να παραλείπεται, στην ενότητα αυτή ο στόχος της ΕΕ για μηδενικές εκπομπές μονοξειδίου του άνθρακα μέχρι το 2050, γεγονός που απαιτεί μια άνευ προηγουμένου -για τα δεδομένα της ΕΕ- επενδυτική “έκρηξη”.

Μέτρα στήριξης της γεωργίας και της αλιείας

Η ΕΕ, έχοντας εις γνώσιν τον περιορισμό του κύκλου εργασιών των γεωργών και αλιέων, κατατόπισε με πιο ευέλικτο τρόπο τα μη δαπανηθέντα κονδύλια: 1) της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και 2) του Ευρωπαϊκού Ταμείου Θάλασσας και Αλιείας, ως πηγές άντλησης χρημάτων για την στήριξη των αντιστοίχων τομέων. Από το Ταμείο Ανάκαμψης και το νέο Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο προορίζονται για την γεωργική και την θαλάσσια πολιτική 350,4 δις ευρώ. Παρόλα αυτά παρατηρούμε κάτι πολύ οξύμωρο· έπειτα από τον Οκτώβριο του 2020 και στον επόμενο προϋπολογισμό προς έγκριση από τα ευρωπαϊκά όργανα, παρατηρούμε έναν περιορισμό των δαπανών στο πρόγραμμα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, με μείωση των συνολικών δαπανών από 58 δις ευρώ ανά έτος σε 49,134 δις ανά έτος (συνολικά έχει εγκριθεί το ποσό των 343,944 δις ευρώ για την ΚΑΠ την περίοδο 2021-2027¹²², εκ των οποίων τα 336,444 δις ευρώ από το ΠΔΠ 2021-2027 και 7,5 δις από το Ταμείο Ανάκαμψης). Η συγκεκριμένη μεταρρύθμιση αναμένεται να λάβει χώρα μετά τα τέλη του 2022, μιας και έχει συμφωνηθεί η συνέχιση της εφαρμογής των υφιστάμενων ορίων το τρέχον έτος. Πως γίνεται την ίδια στιγμή που χρήζει η ΕΕ προς διάθεση τα ήδη υπάρχοντα μη δαπανηθέντα κονδύλια, να περικόπτει τον προϋπολογισμό για την Κοινή Αγροτική Πολιτική;

Μέτρα στήριξης του τουρισμού και της αεροπορικής δραστηριότητας

Η πανδημία μας έμαθε ότι χώρες που ο προϋπολογισμός τους βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στον τομέα του τουρισμού (όπως για παράδειγμα η Ελλάδα), οφείλουν να εργαστούν στην τροποποίηση του παραγωγικού μοντέλου της χώρας. Η εστίαση σε νέους παραγωγικούς τομείς (γεωργία, παραγωγή πρώτων υλών, κατασκευαστική βιομηχανία, μεταποιησεις κλπ.) μπορούν να αποδειχθούν “χρήσιμες εφεδρείες” για τον προϋπολογισμό ενός κράτους, ειδικά σε περιόδους όπως η τωρινή όπου ο τουρισμός διάγει μια ύφεση.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε από κοινού με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την άρση της νομοθεσίας που υποχρεώνει τις εταιρείες να χρησιμοποιούν τουλάχιστον το 80% του διαθέσιμου χρόνου για προσγείωση και απογείωση προκειμένου να διατηρηθούν οι αντίστοιχοι χρόνοι και το επόμενο έτος. Με λίγα λόγια, έχοντας υπόψιν την σημαντική μείωση της αεροπορικής δραστηριότητας από τους πολίτες της ΕΕ (και δεν αφορά μόνο τους πολίτες της Ένωσης αποκλειστικά, είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο) λόγω της πανδημίας, οι

¹²² Κοινή Αγροτική Πολιτική: τι θα αλλάξει τα επόμενα χρόνια, Jack Parrock, Euro news, <https://gr.euronews.com/2020/07/21/common-agricultural-policy-what-is-it-how-does-it-work-how-might-it-be-about-to-change>

εταιρείες έχουν κατοχυρωμένους τους χρόνους προσγείωσης και απογείωσης με βάση τα στοιχεία του προηγούμενου έτους ως βάση αρχής (του 2019).

Συμπεράσματα- Απόψεις

Η πανδημία του κορονοϊού (Covid-19) αναμφισβήτητα αιφνιδίασε την παγκόσμια οικονομία, τόσο με την διάρκεια της όσο και με την ένταση και την έκταση της (χρονικά κάλυψε το μεγαλύτερο μέρος του 2020 και σίγουρα το πρώτο μισό του 2021, γεωγραφικά επεκτάθηκε σε όλο τα μήκη και πλάτη του κόσμου και με μεγαλύτερη ένταση λόγω της μεταδοτικότητας του ιού). Η πανδημία επηρέασε σημαντικά και τις τιμές του πετρελαίου, ιδιαίτερα κατά το 2^ο τρίμηνο του 2020¹²³ (η τιμές όμως του χρυσού δεν παρουσίασαν και τόσο μείωση, εάν ξεπεράσουμε την μικρή κάμψη που παρατηρήθηκε από τον Φεβρουάριο μέχρι τον Μάρτιο του 2020- αντιθέτως, η τιμή του έφτασε στα ύψη στις αρχές Αυγούστου του 2020, 65.335.46 δολάρια ανά κιλό¹²⁴). Τα περιοριστικά μέτρα, που ελήφθησαν από τα κράτη ανά το παγκόσμιο, περιόρισαν την οικονομική ζωή των πολιτών, των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων (μικρών, μεσαίων και μεγάλων), και “χτύπησαν” την επενδυτική δραστηριότητα. Τα κράτη¹²⁵, πέρα από την λήψη περιοριστικών μέτρων, προέβησαν και σε οικονομικά μέτρα στήριξης όσων έχουν πληγεί από την πανδημία. Βέβαια τα μέτρα αυτά απαιτούν ρευστότητα, άρα και δανεισμό από funds, τράπεζες- ιδιαίτερα για “κλειστές” οικονομίες, οικονομίες “επαφής” και οικονομίες. Ο δανεισμός αυτός γίνεται πιο βιώσιμος, ιδιαίτερα αν πίσω από αυτόν βρίσκεται η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η Κριστίν Λαγκάρντ να αγοράζουν δημόσια/κρατικά ομόλογα με μηδενικά- έως και αρνητικά- επιτόκια. Όμως, τα κράτη δεν μπορούν να λειτουργούν ως τράπεζες και δεν μπορούν να αντικαταστήσουν τον ρόλο των τραπεζών. Οι τελευταίες οφείλουν να προσαρμοστούν στα δεδομένα της εποχής, να περιορίσουν τα επιτόκια τους σε φίλο- επενδυτικά επίπεδα και να διαχειριστούν την νέα λαίλαπα των κόκκινων δανείων που αναζωπυρώνεται λόγω της πανδημίας¹²⁶. Παράλληλα παρατηρούμε και κάτι αρκετά επικίνδυνο για τις οικονομίες και τις τράπεζες: οι καταναλωτικές δαπάνες των πολιτών αυξήθηκαν ταυτόχρονα με τα saving rates των χρημάτων τους- δηλαδή οι πολίτες προτιμούν να κρατήσουν τα λεφτά τους, εξού και οι

¹²³ Ειδικότερα κατά το 2ο τρίμηνο του 2020 παρατηρούμε μια τεράστια πτώση τόσο στην παραγωγή του πετρελαίου όσο και στην κατανάλωση του. Κάτι ανάλογο έγινε και με την τιμή του ανά βαρέλι. Πηγή: Coronavirus: Why is the petrol price nearing £1 a litre?, BBC News, Simon Read, April 2020, <https://www.bbc.com/news/business-52188448>

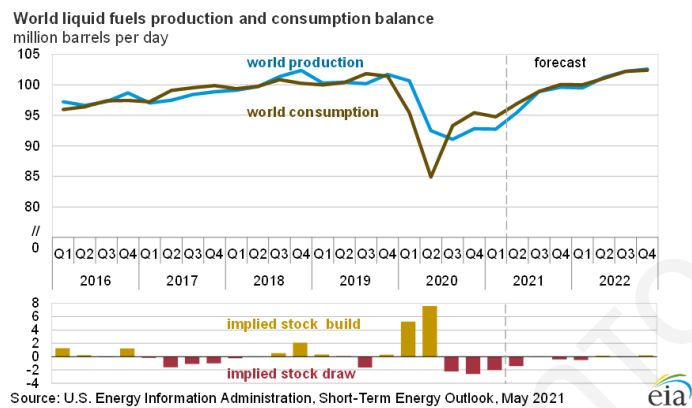
¹²⁴ Gold Price Chart, <https://goldprice.org/gold-price-chart.html>

¹²⁵ Ο δημόσιος τομέας αποτελεί το κύριο στοιχείο της νέας αυτής περιόδου, στην οποία και έχει αυξημένο ρόλο και άρα περισσότερες αρμοδιότητες.

¹²⁶ Ίσως με την μέθοδο μιας ευρωπαϊκής “bad bank”, εάν βέβαια η προοπτική αυτή ενστερνιστεί από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

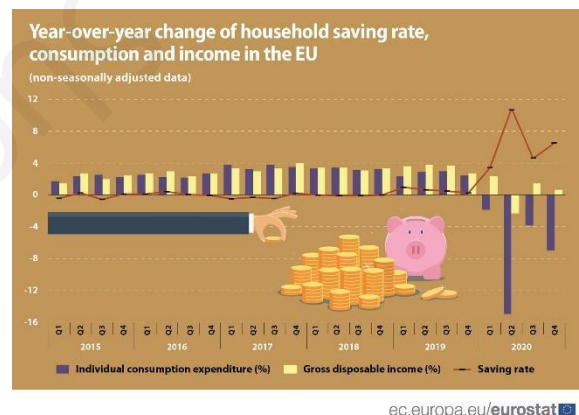
αυξήσεις στις καταθέσεις των τραπεζικών λογαριασμών και προτιμούν να τα καταναλώσουν με βραχυπρόθεσμο καταναλωτικό τρόπο¹²⁷.

Κατά την διάρκεια του 2020 και της πανδημικής κρίσης, εξήλθαν από την ηλικιακή ομάδα 15-24 ετών οι περισσότεροι άνεργοι στην ΕΕ. Στο τελευταίο τρίμηνο του 2019, το 33,5% της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας εργαζόνταν. Το πρώτο τρίμηνο του 2020 (στο οποίο εντάσσεται και ο μήνας Μάρτιος, ο οποίος και αποτελεί, για πολλές χώρες, ο εναρκτήριος μήνας της πανδημικής κρίσης και των περιοριστικών μέτρων) παρατηρείται μια μικρή μείωση της τάξεως του 0,2%. Στο δεύτερο τρίμηνο του ίδιου έτους παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη μείωση της εργασιακής δραστηριότητας των νέων- έφτασε στο 30,5%. Το επόμενο μισό της σεζόν οι αριθμοί σταθεροποιήθηκαν στο 31,1%. Σε γενικές γραμμές, την ίδια διακύμανση είχαν και οι υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες (25-54 ετών, 20-64 ετών, 55-64 ετών) παρατηρώντας τα τρίμηνα του 2020.

Παγκόσμια Κατανάλωση, Παγκόσμια Παραγωγή. Πηγή: SHORT-TERM ENERGY OUTLOOK, https://www.eia.gov/outlooks/steo/report/global_oil.php

Το κυρίως ζήτημα που τίθεται για το μέλλον δεν είναι ούτε τα χρέη¹²⁸, ούτε τα κόκκινα δάνεια, ούτε τα επιτόκια (τα οποία θα δρομολογηθούν και θα επανέλθουν σε προ κορονοϊού δεδομένα). Το μείζον ζήτημα είναι η ανάπτυξη των κρατών, γιατί μέσω αυτής θα επιλυθούν όλα τα παραπάνω ανοικτά ζητήματα. Δυστυχώς, η πανδημία του κορονοϊού έχει αφανίσει κάθε έννοια ανάπτυξης την περίοδο αυτή. Και το πιο δυσάρεστο είναι πως για να επανέλθουμε στην “οικονομική κανονικότητα” θα πρέπει, κατά την άποψη μου, να κινούμαστε με ρυθμούς ανάπτυξης άνω του 8% ετησίως για πάνω από 5 χρόνια (για χώρες του ανεπτυγμένου κόσμου) ή 6% για πάνω από 10 χρόνια. Βέβαια, η ανάπτυξη αυτή απαιτεί χαμηλά επιτόκια, ελεγχόμενο πληθωρισμό¹²⁹ (για την ΕΕ κοντά στο 2%) και επενδύσεις. Ο ευρωπαϊκός προϋπολογισμός για το 2021-2027 βρίσκεται σε επίπεδα 1,114% του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος της ΕΕ και αναμένεται να παίξει καθοριστικό ρόλο

¹²⁷ Impact of COVID-19 on household consumption and savings, Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210510-1>

¹²⁸ Το μείζον μελλοντικό ζήτημα μπορεί να είναι η ανάπτυξη, όμως το πιο επίκαιρο, ανοικτό ζήτημα αποτελεί το δημόσιο χρέος το οποίο διογκώνεται συνεχώς. Η λύση στο “αγκάθι” αυτό που δημιουργείται είναι είτε η αντικατάσταση των δανείων με επιδοτήσεις (δηλαδή, το να δοθούν χρήματα στα κράτη μέλη χωρίς αυτά να επιστραφούν) είτε με την επιμήκυνση της διάρκειας αποπληρωμής του δανείου (άρα και της επιμήκυνσης του κόστους εξυπηρέτησης με άξονα τον χρόνο). Βέβαια, υπάρχουν και τα φυσικά πρόσωπα και οι οργανισμοί που είναι κάθετα εναντίον και στις δύο αυτές προοπτικές- τα ίδια άτομα είχαν την ίδια τιμωρητική διάθεση και στην προηγούμενη χρηματοπιστωτική κρίση.

¹²⁹ Η αύξηση της ρευστότητας στην αγορά θα συνεχιστεί και με το πέρας της πανδημίας, για την ομαλή σταθεροποίηση του ποσοστού του πληθωρισμού.

στην ανάκαμψη της ΕΕ σε συνδυασμό με το Ταμείο Ανάκαμψης. Το μέλλον είναι αβέβαιο και αναμένεται πως ορισμένα κράτη θα κινδυνεύσουν με οικονομική κατάρρευση- ιδιαίτερα αυτά τα κράτη που δεν έχουν ολοκληρωμένο οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης και βρίσκονται στο ενδιαμέσο μιας υποαναπτυκτικής και ανεπτυγμένης οικονομίας. Ορισμένοι τομείς, όπως η τουριστική βιομηχανία, τα μέσα μεταφορών, οι υπηρεσίες, αναμένεται να χρειαστούν περισσότερη βοήθεια για να επουλώσουν τις πληγές της πανδημίας. Από τα ενθαρρυντικά στοιχεία που μπορούμε να καταγράψουμε αυτό το διάστημα, είναι η αναζωπύρωση των καταναλωτικών δαπανών από τους πολίτες το καλοκαίρι του 2020, όταν η μία χώρα μετά την άλλη αναιρούσαν τα περιοριστικά μέτρα τους. Θεωρώ πως εάν τα εμβολιαστικά προγράμματα κυλήσουν με γοργά βήματα¹³⁰, τότε μέσα στο 2021 μπορεί να καταγράψουμε ποσοστά ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση της τάξεως του 5% με ανοδικές τάσεις- και της τάξεως του 5,3% με ανοδικές τάσεις επίσης στην ζώνη του ευρώ. Η ανάκαμψη θα είναι χρονοβόρα και η επιστροφή στην κανονικότητα θα είναι άνιση¹³¹.

Η πανδημία ανέδειξε και το ζήτημα της ισχύς των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και της διαρκούς προσπάθειας τους να μονοπωλούν στην ζωή των πολιτών- ένα ζήτημα που υπήρχε διαχρονικά τα τελευταία χρόνια, αλλά έτυχε μεγαλύτερης προσοχής το διάστημα αυτό της υγειονομικής κρίσης. Η εκτίναξη των κερδών των τεχνολογικών κολοσσών του κόσμου, όπως η Microsoft, το Facebook, η Amazon, η Google- οδήγησαν τους εκάστοτε ιδρυτές τους να λογοδοτήσουν, τόσο στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο όσο και στο Αμερικανικό Κογκρέσο. Ο λόγος είναι το μονοπωλιακό κέρδος των επιχειρήσεων αυτών και η προσπάθεια τους να επιβάλλουν μια ιδιόμορφη “ψηφιακή αποικιοκρατική αντίληψη” παγκοσμίως. Βέβαια, ιδέες σαν και αυτές οδηγούν σε μια αντίστοιχη, αυθόρμητη και σθεναρή αντιμετώπιση από τις αρμόδιες εθνικές Αρχές σε θέματα διαφάνειας, ανταγωνισμού ανά το παγκόσμιο. Η κρίση αυτή δεν αποτελεί ευκαιρία ανα διασκευής της ιδέας του ελεύθερου εμπορίου, της ελεύθερης αγοράς, του ανταγωνισμού, ούτε αποτελεί ευκαιρία για εδραίωση μονοπωλιακών πρακτικών.

Η πανδημία ωστόσο είχε και τα θετικά της, είχε και τους τομείς που βγαίνουν κερδισμένοι από τα περιοριστικά μέτρα. Για παράδειγμα, το ηλεκτρονικό εμπόριο, η ηλεκτρονική εκπαίδευση, η επικοινωνία μέσω διαδικτύου, οι διανομές κατ’ οίκων προϊόντων (τροφίμων, ειδών πρώτης ανάγκης), τα καταστήματα πώλησης ειδών πρώτης ανάγκης (κυρίως οι υπεραγορές) ήταν ορισμένοι τομείς που δεν ζημιώθηκαν εν τέλει, αλλά βγήκαν και κερδισμένοι από την κρίση αυτή. Η πανδημία, άρα, ώθησε τους πολίτες να ψηφιοποιήσουν αυθόρμητα την ζωή τους (χωρίς κάποια παρότρυνση από τα εκάστοτε κράτη) σε μια προσπάθεια διευκόλυνσης της ζωής όλων μας ατομικά.

Η τωρινή κρίση πρέπει να αποτελέσει ευκαιρία για ορισμένες ριζικές αλλαγές στην καθημερινότητα μας και στον δημόσιο βίο. Η μείωση της γραφειοκρατίας και της αργομισθίας που παρατηρήθηκε στον δημόσιο τομέα- κατά το παρελθόν, κυρίως- αποτελεί ένα μείζον ζήτημα για τα εκάστοτε κράτη. Είναι χρέος των κυβερνήσεων να αγωνιστούν υπέρ της διευκόλυνσης της ζωής των πολιτών γύρω από διαδικασίες που αφορούν το δημόσιο βίο. Η ψηφιοποίηση του δημοσίου, η εύκολη πρόσβαση σε αυτό, η άμεση εξέταση των αιτημάτων των πολιτών, η εύκολη εύρεση χρήσιμων εγγραφών, αποτελούν ορισμένα μέσα που θα οδηγήσουν στην υλοποίηση του παραπάνω στόχου.

¹³⁰ Θα είμαστε σε θέση ακόμη να προσβλέπουμε βραχυπρόθεσμα σε οικονομικό επίπεδο πάνω σε στέρεα βάση.

¹³¹ Λόγω του γεγονότος ότι 1) υπάρχει ασυμμετρία στην διάδοση του ιού (άλλες χώρες περισσότερα κρούσματα, άλλες λιγότερα), 2) οι χώρες εισήλθαν στην πανδημική κρίση με διαφορετικά οικονομικά χαρακτηριστικά και 3) το δημοσιονομικό περιθώριο είναι δυσανάλογο από χώρα σε χώρα.

Πέρα από το συγκεκριμένο ζήτημα, ένα ακόμα θετικό της πανδημικής κρίσης είναι και η ψηφιοποίηση της εκπαίδευσης. Αποτελεί μια κίνηση προς το μέλλον- μια πρόκληση- για τον εκπαιδευτικό και ακαδημαϊκό χώρο η εξ αποστάσεως εκπαίδευση γιατί διευκολύνει την ζωή τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των φοιτητών- μαθητών (για παράδειγμα, ένας καθηγητής μπορεί να πραγματοποιήσει το μάθημα του από το εξωτερικό, στο οποίο και βρίσκεται για κάποιους συγκεκριμένους λόγους- το ίδιο ισχύει και αντίστροφα/ ή μπορεί να βρίσκεται στο σπίτι του ο/η εργαζόμενος/η, να προσέχει το βρέφος και να δουλεύει εξ αποστάσεως- με πιο περιορισμένο τρόπο, με πιο ευέλικτο ωράριο).

Η αυξημένη χρήση των προγραμμάτων βιντεοκλήσεων/ τηλεσυνομιλιών μαρτυράει την όλο και μεγαλύτερη εξοικείωση των πολιτών με το ηλεκτρονικό περιβάλλον και την ανάγκη για άμεση επαφή με άτομα που δεν βρίσκονται κοντά σου, δίπλα σου. Το ηλεκτρονικό εμπόριο αναμφισβήτητα αποτελεί ένα βήμα προς το μέλλον, μιας και διευκολύνει τον καταναλωτή από την όλη διαδικασία μετάβασης και αγοράς ενός αντικειμένου. Η ψηφιοποίηση της ζωής των πολιτών και η μείωση της γραφειοκρατίας αποτελούν δύο οδοί που οδηγούν στην διευκόλυνση της ζωής μας.

Τέλος, η πανδημική κρίση αποτελεί μια ευκαιρία αναπροσαρμογής των πολιτικών γύρω από την κλιματική αλλαγή, σε μια προσπάθεια περιορισμού των ορυκτών καυσίμων και των μη-ανακυκλώσιμων υλικών. Η απότομη πτώση των τιμών του πετρελαίου δεν ήταν απόρροια κρατικών ή διακρατικών πολιτικών, αλλά απόρροια της πανδημικής κρίσης και των περιοριστικών μέτρων. Βέβαια, αυτό το στοιχείο οφείλει να δράσει καταλυτικά στην κατεύθυνση των επενδύσεων. Οι πράσινες επενδύσεις τείνουν να βρίσκονται στο επίκεντρο του επενδυτικού ενδιαφέροντος αναμφισβήτητα. Αναλόγως, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι διατεθειμένη να πρωτοπορήσει στον τομέα της κλιματικής αλλαγής και να ηγηθεί την πράσινης ανάπτυξης δίνοντας προτεραιότητα στα πράσινα ομόλογα¹³². Όπως διατυπώθηκε και παραπάνω, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι διατεθειμένη να εστιάσει τα ευρωπαϊκά κονδύλια, τόσο στην ψηφιοποίηση των κρατών όσο και στην κλιματική αλλαγή. Ο στόχος της ΕΕ να γίνει η πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρος στον κόσμο μέχρι το 2050 είναι αναμφισβήτητα ένα πολύ φιλόδοξο σχέδιο. Η ίδια η ΕΕ, παρουσίασε ήδη με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία τους βασικούς άξονες της πολιτικής της επί του θέματος και τα αρχικά μέτρα που απαιτούνται για την υλοποίηση του πλάνου.

Είναι ευχέρεια, ατομική και συλλογική, να ενταχθούμε σε αυτό το πλέγμα εξελίξεων για το δικό μας, ατομικό και συλλογικό όφελος. Η κρίση αυτή μπορεί να αποτελέσει και ευκαιρία για ορισμένες ριζικές αλλαγές στον βίο μας. Κάθε μέρα δίνουμε ένα ραντεβού με το μέλλον και σε αυτό το μέλλον πρέπει να είμαι όλοι μας. Η περίοδος αυτή οφείλει να ενώσει τους ανθρώπους όλου του κόσμου και να ενδυναμώσει την συλλογική μας σκέψη. Μέσα από την κρίση αυτή θα βγούμε δυνατότεροι και πιο συνειδητοποιημένοι. Θα τα καταφέρουμε!

¹³² Βέβαια, η κίνηση αυτή ωφέλησε την Γερμανία η οποία προέβη σε έκδοσή μαζικού πράσινου χρέους.

Βιβλιογραφία Εργασίας

- 2020 Tested Us Beyond Measure. Where Do We Go From Here?, Stephanie Zacharek, 5 December 2020, TIME, <https://time.com/5917394/2020-in-review/>
- The shocking centre of the COVID-19 crisis, Sky News, <https://www.youtube.com/watch?v=J60fQr0GWo>
- Statista, Niall McCarthy, <https://www.statista.com/chart/21105/number-of-critical-care-beds-per-100000-inhabitants/>
- Andrea Bocelli: Music For Hope - Live From Duomo di Milano, 12 April 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=huTUOek4LgU>
- Eurocontrol, <https://www.eurocontrol.int/covid19>
- Euro area unemployment at 8.3%, Eurostat, 1 February 2021, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11562919/3-01022021-AP-EN.pdf/db860f10-65e3-a1a6-e526-9d4db80904b9>
- EMA recommends first COVID-19 vaccine for authorisation in the EU, EMA, 21 December 2020, <https://www.ema.europa.eu/en/news/ema-recommends-first-covid-19-vaccine-authorisation-eu>
- EMA recommends COVID-19 Vaccine Moderna for authorisation in the EU, EMA, 6 January 2021, <https://www.ema.europa.eu/en/news/ema-recommends-covid-19-vaccine-moderna-authorisation-eu>
- Covid-19: What new variants are emerging and how are they being investigated?, Elisabeth Mahase, The BMJ, 18 January 2021, <https://www.bmj.com/content/372/bmj.n158.full>
- Introduction of the South African SARS-CoV-2 variant 501Y.V2 into the UK , Julian W. Tang, Oliver T.R. Toovey Kirsty N. Harvey, and David D.S. Hui., 17 January 2021, US National Library of Medicine National Institutes of Health, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7813514/>
- Preliminary risk analysis of the spread of new COVID-19 variants from the UK, South Africa and Brazil, Shengjie Lai, Jessica Floyd, Andrew Tatem, University of Southampton, 18 January 2021, https://www.worldpop.org/resources/reports/risk_analysis_covid19/Preliminary_risk_analysis_of_the_spread_of_new_COVID-19_variants_updated.pdf
- SARS-CoV-2 501Y.V2 escapes neutralization by South African COVID-19 donor plasma, US National Library of Medicine National Institutes of Health, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7836116/>
- Covid: Matt Hancock on 'new variant' of Coronavirus, BBC News, 14 December 2020, <https://www.bbc.com/news/av/uk-politics-55304340>
- Strengthening the recovery: The need for speed, OECD Economic Outlook, Interim Report, p.4, March 2021, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/34bfd999-en.pdf?expires=1618832580&id=id&accname=guest&checksum=9D9FBF758E4B39AF275DAABCA7D68944>
- Non-performing loans, European Central Bank, <https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/priorities/npl/html/index.en.html>

- ECB warns of challenge for Eurozone from soaring public debt, <https://www.ft.com/content/4d60cbfd-722e-4eee-af4a-50198321e0f8>
- Global debt to hit record \$277 trillion by year end on pandemic spending splurge: IIF, Rodrigo Campos, Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-global-debt-idUSKBN27Y239>
- Global Debt Monitor COVID Drives Debt Surge—Stabilization Ahead? , Emre Tiftik-Khadija Mahmood, February 17, 2021, https://www.iif.com/Portals/0/Files/content/Global%20Debt%20Monitor_Feb2021_vf.pdf
- Pandemic to push global debt to record \$277 trillion by end-2020 – IIF, Jerome Ignacio, S&P Global Market Intelligence, <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/pandemic-to-push-global-debt-to-record-277-trillion-by-end-2020-8211-iif-61361095>
- Global Debt Monitor COVID Drives Debt Surge—Stabilization Ahead? , Emre Tiftik-Khadija Mahmood, February 17, 2021, https://www.iif.com/Portals/0/Files/content/Global%20Debt%20Monitor_Feb2021_vf.pdf
- Business registrations and bankruptcies in the EU rise in Q1 2021, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210525-1>
- GDP and main components (output, expenditure and income), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMQ_10_GDP_custom_116696/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=18264fa6-1c00-4698-b32a-2ba116759de1
- GDP down by 0.6% and employment down by 0.3% in the euro area, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563087/2-18052021-AP-EN.pdf/c892ab6d-ecc0-8152-00aa-929e2e838db4?t=1621325416766>
- Εργατικό Δυναμικό (Μηνιαία) / Φεβρουαρίου 2020, Ελληνική Στατιστική Αρχή, <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO02/2020-M02>
- Euro area unemployment at 8.3%, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563007/3-06042021-AP-EN.pdf/15bf6b6d-2b36-cfb9-c833-d8efe89b881d?t=1617669574756>
- Government debt up to 98.0% of GDP in euro area, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563051/2-23042021-AP-EN.pdf/a794c696-ae8b-db1e-ba8b-76529919a843?t=1619178233484>
- Production in construction up by 2.7% in euro area and by 2.2% in EU, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563099/4-20052021-AP-EN.pdf/bb787279-3988-c29e-e320-1c7aa341dd3f?t=1621497752953>
- Annual inflation up to 1.6% in the euro area, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563095/2-19052021-AP-EN.pdf/6bd163f8-7551-3b07-a874-ddc78c9ad93d?t=1621412809290>
- GDP down by 0.7% in the euro area and by 0.5% in the EU, p.2, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11562923/2-02022021-AP-EN.pdf/0e84de9c-0462-6868-df3e-dbacaad9f49f?t=1612257922809>
- Germany- Year Government Bond, MarketWatch, <https://www.marketwatch.com/tools/markets/bonds/a-z/G>
- GDP down by 0.7% in the euro area and by 0.5% in the EU, p.2, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11562923/2-02022021-AP-EN.pdf/0e84de9c-0462-6868-df3e-dbacaad9f49f?t=1612257922809>

- GDP and main components (output, expenditure and income), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMQ_10_GDP_custom_116696/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=18264fa6-1c00-4698-b32a-2ba116759de1
- Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 11/12/2019 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2>
- Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 14/1/2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0021&from=ES>
- Cohesion Policy and EU Solidarity Fund contribute to the Coronavirus Response Investment Initiative, European Commission, 16/3/2020, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2020/03/16-03-2020-cohesion-policy-and-eu-solidarity-fund-contribute-to-the-coronavirus-response-investment-initiative
- Term sheet: ESM Pandemic Crisis Support, <https://www.consilium.europa.eu/media/44011/20200508-pcs-term-sheet-final.pdf>
- COVID-19: Η αντίδραση της ΕΕ στις οικονομικές επιπτώσεις, Ευελιξία στην εφαρμογή των κανόνων της ΕΕ, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/coronavirus/covid-19-economy/>
- Κοροναϊός: Συναγερμός στην Ευρώπη - Κρούσματα σε Ελβετία, Ισπανία, Αυστρία και Κροατία, Newsroom, 25.2.2020, <https://www.cnn.gr/kosmos/story/208947/koronaivos-synagermos-stin-eyropi-kroyσματα-se-elvetia-ispantia-aystria-kai-kroatia>
- Δείκτης ευρωπαϊκών μετοχών που σχεδιάστηκε από την STOXX Ltd., <https://www.stoxx.com/index-details?symbol=SXXP>
- Δείκτης μετοχών της Ευρωζώνης που ανήκει στον Όμιλο Deutsche Börse., <https://www.stoxx.com/index-details?symbol=sx5E>
- https://www.marketwatch.com/investing/index/djia/charts?mod=mw_quote_advanced
- ECB's commitment to the euro has "no limits": Lagarde, Reuters, <https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-ecb-lagarde-idUSF9N29R018>
- ECB 'will do whatever it takes' to save the euro, Politico.eu, <https://www.politico.eu/article/ecb-will-do-whatever-it-takes-to-save-the-euro/>
- Germany's highest court takes issue with the European Central Bank, The Economist, 7/5/2020, <https://www.economist.com/europe/2020/05/07/germanys-highest-court-takes-issue-with-the-european-central-bank>
- Pandemic emergency purchase programme (PEPP), European Central Bank, <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/pepp/html/index.en.html>
- ECB considers not using €1.8 trillion pandemic stimulus in full, Jorge Valero, 21/1/21, <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/ecb-considers-not-using-e1-8-trillion-pandemic-stimulus-in-full/>
- Long term government bond yields, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teimf050/default/line?lang=en>
- Questions & Answers, European Central Bank, <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/app/html/cspp-qa.en.html>
- Το Συμβούλιο θεσπίζει προσωρινά μέτρα στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE), Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/05/19/covid-19->

[council-reaches-political-agreement-on-temporary-support-to-mitigate-unemployment-risks-in-an-emergency-sure/](#)

- SURE- Το ευρωπαϊκό μέσο προσωρινής στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/financial-assistance-eu/funding-mechanisms-and-facilities/sure_el
- Report on the comprehensive economic policy response to the COVID-19 pandemic, European Council of European Union, 9-4-2020, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/04/09/report-on-the-comprehensive-economic-policy-response-to-the-covid-19-pandemic/>
- Report on the comprehensive economic policy response to the COVID-19 pandemic, European Council of European Union, 9-4-2020, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/04/09/report-on-the-comprehensive-economic-policy-response-to-the-covid-19-pandemic/>
- Βιντεοδιάσκεψη των μελών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 23 Απριλίου 2020, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, <https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2020/04/23/>
- Το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2021-2027, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_1.4.3.pdf
- COVID-19: Η αντίδραση της ΕΕ στις οικονομικές επιπτώσεις, Προϋπολογισμός 2020, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/coronavirus/covid-19-economy/>
- COVID-19: Πώς θα λειτουργεί ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/economy/20210128STO96608/covid-19-pos-tha-leitourgei-o-michanismos-anakampsis-kai-anthektikotitas>
- Single Market Programme- Συμπεριλαμβάνεται και το COSME, το οποίο ασχολείται με τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, https://ec.europa.eu/growth/smes/cosme_en
- Κοινή Αγροτική Πολιτική: τι θα αλλάξει τα επόμενα χρόνια, Jack Parrock, Euro news, <https://gr.euronews.com/2020/07/21/common-agricultural-policy-what-is-it-how-does-it-work-how-might-it-be-about-to-change>
- Παγκόσμια Κατανάλωση, Παγκόσμια Παραγωγή. Πηγή: SHORT-TERM ENERGY OUTLOOK, https://www.eia.gov/outlooks/steo/report/global_oil.php
- Coronavirus: Why is the petrol price nearing £1 a litre?, BBC News, Simon Read, April 2020, <https://www.bbc.com/news/business-52188448>
- Gold Price Chart, <https://goldprice.org/gold-price-chart.html>
- Production in construction up by 2.7% in euro area and by 2.2% in EU, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563099/4-20052021-AP-EN.pdf/bb787279-3988-c29e-e320-1c7aa341dd3f?t=1621497752953>
- Impact of COVID-19 on household consumption and savings, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210510-1>